

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ KÜRESEL RAPORU

ÖLÜM CEZALARI

VE İNFAZLAR

2023

ULUSLARARASI
AF ÖRGÜTÜ

Uluslararası Af Örgütü, herkesin içindeki insanlığı harekete geçiren ve hepimizin insan haklarından yararlanabilmesi için değişim kampanyaları yürüten 10 milyon kişilik bir harekettir. Vizyonumuz, iktidardakilerin sözlerini tuttuğu, uluslararası hukuka saygı duyduğu ve hesap verdiği bir dünyadır. Tüm hükümetlerden, siyasi ideolojilerden, ekonomik çıkarlardan ve dini inançlardan bağımsız ve asli gelir kaynağı üye aidatları ve bireysel bağışlar olan bir kurumuz. Dünyanın her yerindeki insanlarla dayanışma ve şefkat içinde hareket etmenin toplumlarımızı daha iyiye doğru değiştirebileceğine inanıyoruz.

© Amnesty International 2024

Aksinin ifade edildiği durumlar haricinde, bu belgenin içeriği Creative Commons (alıntı, gayriticari, türetilmez, uluslararası 4.0) tarafından lisanslıdır.
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

Daha fazla bilgi için sitemizdeki izinler sayfasını ziyaret edebilirsiniz:
www.amnesty.org

Uluslararası Af Örgütü dışında bir telif hakkı sahibine atfedilen içerikler Creative Commons lisansına tabi değildir.

İlk kez 2024 yılında Uluslararası Af Örgütü tarafından yayımlanmıştır.
Peter Benenson House, 1 Easton Street, London WC1X 0DW, U

İndeks: ACT 50/7952/2024
Orijinal dili: İngilizce
amnesty.org

ULUSLARARASI
AF ÖRGÜTÜ

İÇİNDEKİLER

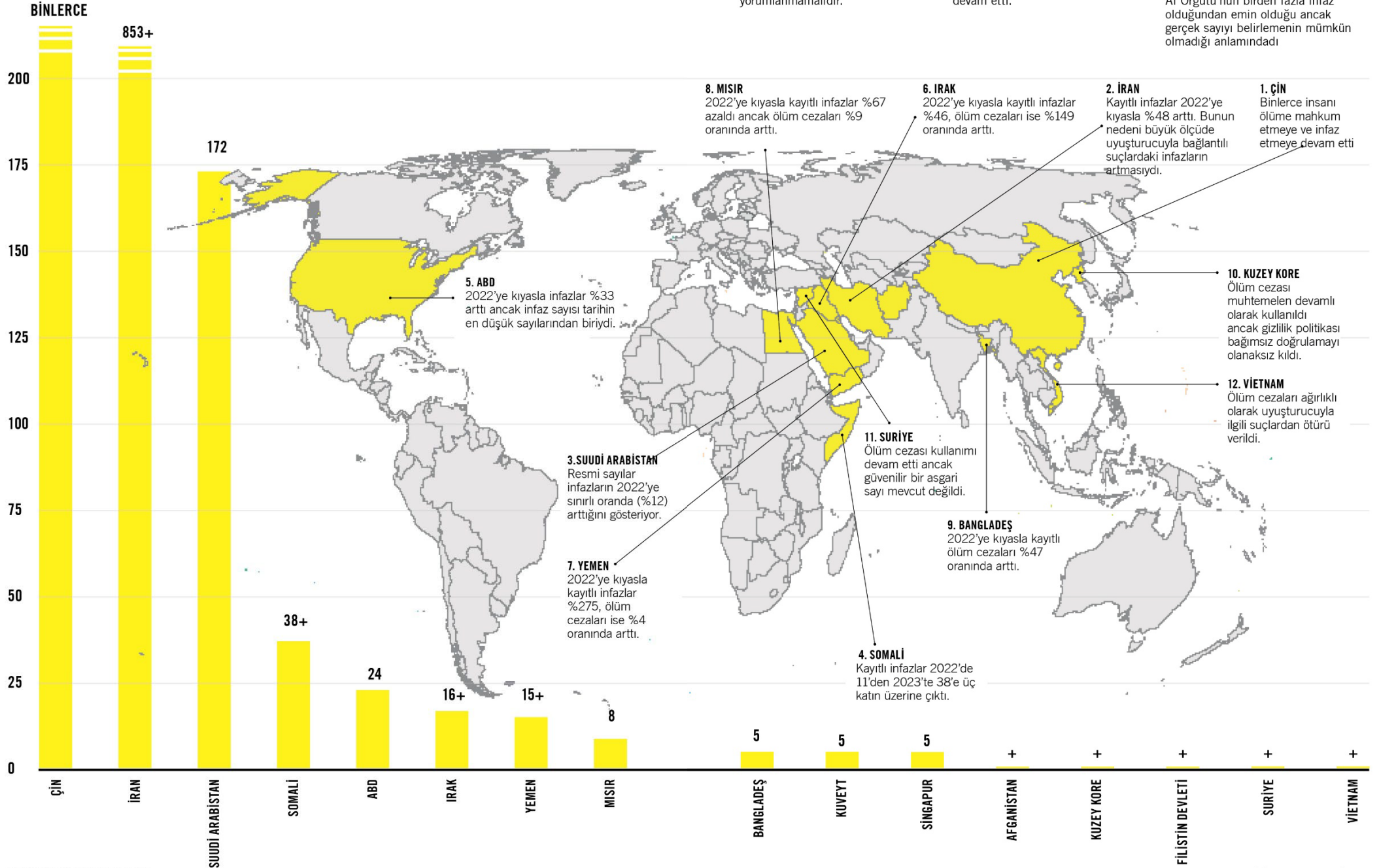
2023 YILINDA ÖLÜM CEZASI UYGULAYAN ÜLKELER	4
ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ'NÜN ÖLÜM CEZASI KULLANIMI HAKKINDAKİ SAYILARA DAİR NOTU.....	5
2023 YILINDA ÖLÜM CEZASININ KULLANIMI	6
KÜRESEL EĞİMLER.....	6
İNFAZLAR	8
2023 YILINDA UYGULANAN İNFAZ YÖNTEMLERİ	9
ÖLÜM CEZALARI.....	10
CEZANIN HAFİFLETİLMESİ, AF VE BERAAT	11
2023'TE ÖLÜM CEZALARI: ULUSLARARASI HUKUKUN İHLALİ	12
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER.....	14
AMERİKA KITASI	14
ASYA-PASİFİK.....	20
AVRUPA VE ORTA ASYA.....	26
BÖLGESEL EĞİMLER.....	26
ORTA DOĞU VE KUZAY AFRİKA.....	27
BÖLGESEL EĞİMLER.....	27
SAHRA ALTI AFRİKA.....	33
BÖLGESEL EĞİMLER.....	33
EK I: 2023'TE KAYDEDİLEN İNFAZLAR VE ÖLÜM CEZALARI.....	37
2023 YILINDA KAYDEDİLEN İNFAZLAR	37
2023 YILINDA KAYDEDİLEN ÖLÜM CEZALARI.....	37
EK II: 31 ARALIK 2023 İTİBARIYLA ÖLÜM CEZASI UYGULAYAN VE UYGULAMAYAN ÜLKELER	39
EK III: 31 ARALIK 2023 TARİHİ İTİBARIYLA ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERİN ONAYLANMASI.....	41
EK IV: 13 EKİM 2023'TE ÇIKARILAN 54/35 SAYILI İNSAN HAKLARI KONSEYİ KARARININ OYLAMA SONUÇLARI	44

2023'TE ÖLÜM CEZASI UYGULAYAN ÜLKELER

Bu harita, bölge ve sınırların genel mevkilerini göstermektedir. Uluslararası Af Örgütü'nün tartışmalı bölgelere ilişkin görüşü olarak yorumlanmamalıdır.

2023'te ölüm cezası uygulayan ülkelere haritada numaralandırılmış 12 ülke, son beş yıl boyunca (2019-2023) ölüm cezası uygulamaya devam etti.

+ işareti Uluslararası Af Örgütü'nün hesapladığı sayının asgari olduğunu gösterir. +nın önüne bir sayı gelmediğinde, bu, Uluslararası Af Örgütü'nün birden fazla infaz olduğundan emin olduğu ancak gerçek sayıyı belirlemenin mümkün olmadığını anlamındadır.

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ'NÜN ÖLÜM CEZASI KULLANIMI HAKKINDAKİ SAYILARA DAİR NOTU

Bu rapor, Ocak-Aralık 2023 döneminde yargı eliyle ölüm cezası kullanımını incelemektedir. Önceki yıllarda olduğu gibi resmi sayılar, mahkeme kararları, ölüm cezasına mahkum edilen kişiler ile aileleri ve avukatlarından alınan bilgiler, basında yer alan haberler ve isimleri belirtilen diğer sivil toplum örgütleri dahil olmak üzere çeşitli kaynaklardan bilgi toplandı. Uluslararası Af Örgütü, infaz, ölüm cezası ve cezanın hafifletilmesi veya beraat gibi ölüm cezası uygulamalarının farklı boyutlarıyla ilgili konularda yalnızca yeterli kanıt olduğunda raporlama yapmaktadır. Birçok ülkede hükümetler ölüm cezasının kullanımına ilişkin bilgileri yayımlamamaktadır. Örneğin, Çin ve Vietnam'da ölüm cezasının kullanımına ilişkin veriler devlet sırrı olarak sınıflandırılıyor. 2023'te, yine bazı ülkelerde – özellikle Belarus ve Kuzey Kore'de – kısıtlayıcı devlet uygulamaları nedeniyle ölüm cezası hakkında çok az bilgi mevcuttu veya hiç bilgi yoktu.

Bu nedenle, birçok ülke için Uluslararası Af Örgütü'nün ölüm cezasının kullanımına ilişkin sayıları, kaydedilen asgari sayılardır. Gerçek toplam sayıların daha yüksek olması muhtemeldir.

2009'da Uluslararası Af Örgütü, Çin'de ölüm cezasının kullanımına ilişkin tahmini sayıları yayımlamayı durdurdu. Bu karar, Çin yetkililerinin Uluslararası Af Örgütü'nün sayılarını yanlış şekilde sunmasıyla ilgili endişeler nedeniyle alındı. Uluslararası Af Örgütü, bilgiye erişimdeki kısıtlamalar nedeniyle Çin ile ilgili yayımlayabildiği sayıların gerçeğin çok altında olduğunu her zaman açıkça belirtti. Çin henüz ölüm cezasıyla ilgili herhangi bir sayı yayımlamadı. Ancak eldeki bilgiler, her yıl binlerce kişinin infaz edildiğini ve ölüme mahkum edildiğini göstermektedir. Uluslararası Af Örgütü, Çin makamlarına Çin'de ölüm cezasının kullanımına ilişkin bilgi yayımlama çağrısını yineliyor.

Uluslararası Af Örgütü raporun yayımlanmasından sonra yeni bilgiler edindiği ve bu bilgileri doğrulayabildiği durumlarda, sayıları çevrimiçi olarak [amnesty.org/en/what-we-do/death-penalty](https://www.amnesty.org/en/what-we-do/death-penalty) adresinde güncellemektedir.

Tablo ve listelerde bir ülkenin adının yanında bir sayıdan sonra "+" işaretinin yer aldığı durumlarda – örneğin Malezya [(38+)] – bu, Uluslararası Af Örgütü'nün Malezya'da 38 infazı, ölüm cezasını veya ölüm cezasına mahkum edilen kişileri doğruladığı ancak gerçek sayının 38'den fazla olduğuna inandığı anlamına gelmektedir. Bir ülkenin adından sonra sayı olmadan "+" görüldüğü durumlarda ise – örneğin Umman (+) – bu, Uluslararası Af Örgütü'nün ilgili ülkede (birden fazla) infaz, ölüm cezası veya ölüm cezasına mahkum edilen kişi olduğunu doğruladığı, ancak güvenilir bir asgari sayı sağlamak için yeterli bilgiye sahip olmadığı anlamına gelir. Çin dahil küresel ve bölgesel toplamlar hesaplanırken "+" iki olarak sayılmıştır.

Uluslararası Af Örgütü, suçlanan kişinin kim olduğundan, suçun niteliğinden, hangi koşullarda işlendiğinden ya da öldürme yönteminden bağımsız olarak istisnasız tüm davalarda ölüm cezasına karşı çıkıyor. Uluslararası Af Örgütü, ölüm cezasının tamamen kaldırılması için kampanya yürütüyor.

2023 YILINDA ÖLÜM CEZASININ KULLANIMI

“Her bir kişinin doğuştan gelen yaşam hakkının varlığını keyfi olarak göz ardı edemeyiz. [...] Ölüm cezası, amaçlanan sonuçları vermemiştir.”

Ramkarpal Singh, Başbakan Hükümetinde Hukuk ve Kurumsal Reformlardan Sorumlu Bakan Yardımcısı ¹

KÜRESEL EĞİLİMLER

Uluslararası Af Örgütü'nün gözlemleri, 2023'te, kaydedildiği kadarıyla en az sayıda ülkenin on yıla yakın bir süredir bilinen en yüksek sayıda infazı uyguladığını gösteriyor. Bu sayılar, ölüm cezası uygulamaya devam eden ülkelerin gitgide yalnızlaştığına işaret eden son yıllardaki eğilimi doğrulamaktadır.

Kayıtlı infazlardaki ani artış büyük oranda, yetkililerin ölüm cezası kullanımıyla ilgili uluslararası kısıtlamaları tamamen hiçe saydığı İran'da uyuşturucuyla bağlantılı suçlar nedeniyle gerçekleştirilen infazlardaki kaygı verici artıştan kaynaklandı. Bu suçlar, uluslararası hukuk ve standartlar uyarınca ölüm cezası öngörmemenin yanı sıra, ezilen Beluci etnik azınlığına mensup erkekler ve kadınlar başta olmak üzere İran'ın en fazla ötekileştirilen topluluklarını orantısız etkiledi.

Bilinen toplam sayılar, dünyanın en fazla infaz uygulayan ülkesi olmayı sürdüren Çin'de ve yaygın olarak infaz gerçekleştirilmeye devam ettiği düşünülen ancak erişilebilir veri sunmayan Kuzey Kore ve Vietnam'da infaz edildiği düşünülen binlerce kişiyi kapsamıyor.

Ölüm cezasıyla ilgili gizlilik ve bilgi denetimi, infaz uygulayan bazı ülkelerin hükümetlerinin bu cezayı korku yaymak ve devlet kurumlarının gücünü göstermek için araçsallaştırma kararlılığının bir göstergesi olmayı sürdürdü. Çin ve Vietnam'da ölüm cezası sayıları devlet sırrı olarak sınıflandırılmaya devam etti. Bu iki ülkede ve Kuzey Kore'de ölüm cezası ve infazlara ilişkin bildirimler sıkı bir biçimde kısıtlanmış olsa da yetkililer, suçun veya yerleşik kurallardan ayrılmamanın şiddetle cezalandırılacağını hatırlatmak üzere bazı vakalarda gizlilik perdesini ihtiyatlı bir biçimde kaldırdı. Myanmar'da ordu yetkilileri, ordunun kontrolündeki mahkemelerde, gizlilik içinde yürütülen ve adil olmayan yargılamalarda ölüm cezası vermeye devam etti. Benzer şekilde, bazı ABD eyaletlerinde yetkililer, infazlarda kullanılan ekipman ve maddelerin nereden temin edildiğini gizli tutmaya ve denetimi engellemeye yönelik yasa teklifleri sundu. Alabama yetkililerinin, azotla

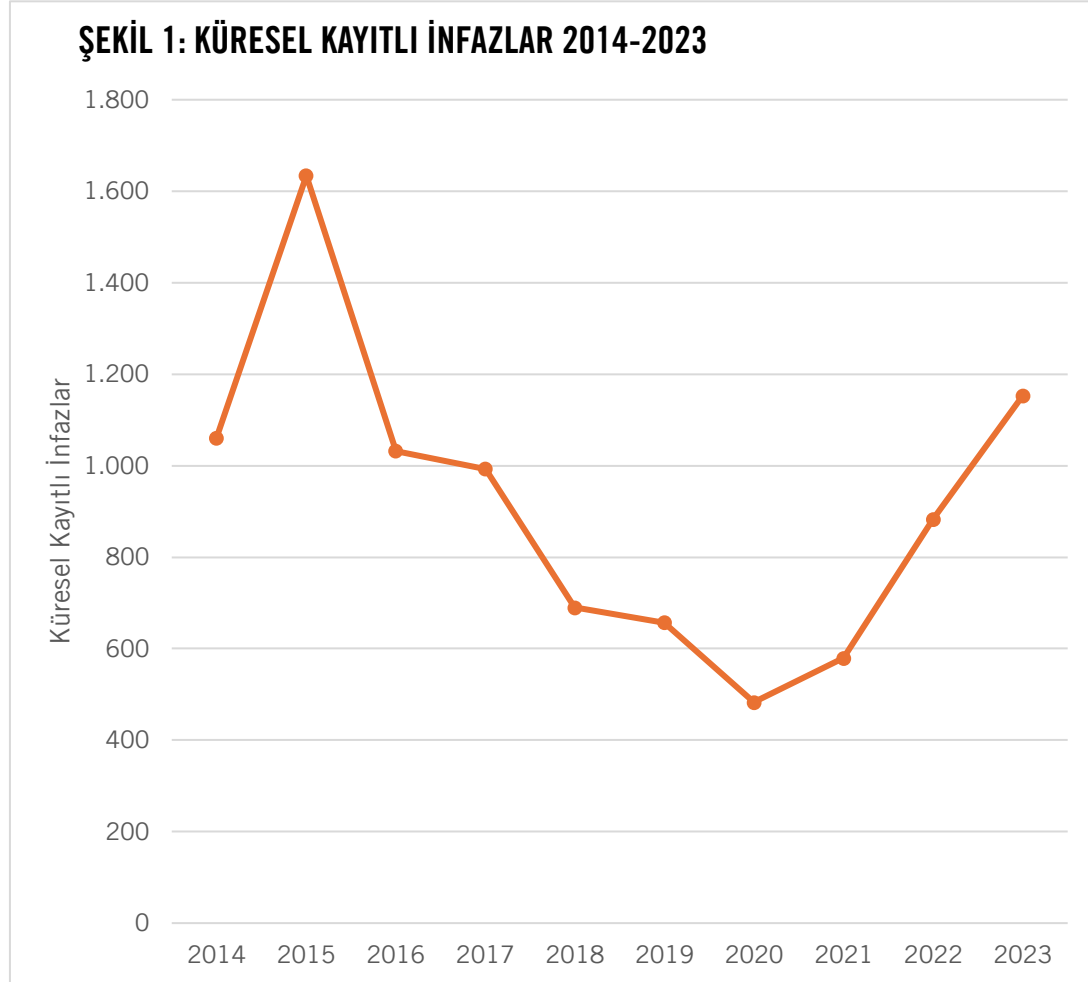
¹ Al Jazeera, "Malezya Parlamentosu zorunlu ölüm cezasını kaldırmaya hazırlanıyor", 3 Nisan 2023, [aljazeera.com/news/2023/4/3/malaysias-parliament-votes-to-abolish-the-death-penalty](https://www.aljazeera.com/news/2023/4/3/malaysias-parliament-votes-to-abolish-the-death-penalty)

boğarak gerçekleştirilen infazlardaki korkutucu yeni protokolün önemli bölümlerini sansürlemesi bunun bir örneğiydi.

Bazı ülkelerde, ölüm cezasının bilhassa caydırıcı olduğunu gösteren herhangi bir kanıt olmamasına rağmen, kamuoyunda dikkat çeken suçların ardından veya seçimler öncesinde ölüm cezası yanlısı söylemler gündeme geldi. Güney Kore Ulusal Meclisi, bir dizi sansasyonel davanın ardından Eylül ayında, ölüm cezasını cinayet ve yeni doğan bebeği terk etme suçları için azami ceza olarak yasaya dahil eden tasarımı onayladı. Ölüm cezası Tayvan ve ABD gibi ülkelerde başkanlık seçimi kampanyaları sırasında da sık sık dile getirildi.

Birçok ülkede, ölüm cezasına karşı yıllar içinde giderek artan itirazlar 2023'te belli oranda sonuç verdi. Temmuz ayında, Pakistan'da uyuşturucuyla bağlantılı suçlarda ölüm cezasını kaldıran, Malezya'da da zorunlu ölüm cezasını kaldıran yasalar yürürlüğe girdi. Gana Parlamentosu ölüm cezasını, ceza ve ordu kanunundan kaldırmayı öngören iki yasa tasarısı lehine oy kullandı.

Bu gelişmeler, hükümet planlarının merkezine insan hakları gündemi alındığında, suçla mücadeleyi yeniden düşünmenin ve kaynak yatırımını cezalandırmadan suçu önlemeye ve suçluları rehabilite etmeye kaydırmanın mümkün olduğunu gösterdi. Dünya genelinde ülkelerin büyük çoğunluğu halihazırda bunu seçmiş ve ölüm cezasını yasada veya uygulamada kaldırmıştır. 2023 sonunda, bu zalimane cezanın kaldırılmasını öngören yasa teklifleri Kenya, Liberya ve Zimbabve parlamentolarında görüşülmeyi bekliyordu. Bu da dünyanın ölüm cezasından tamamen kurtulmasının an meselesi olduğu umudunu tazeledi.

İNFAZLAR

Uluslararası Af Örgütü, 2022'deki bilinen 883 infaza kıyasla %31'lik (270) bir artışla 2023'te 1.153 infaz kaydetti. Bu sayı, Uluslararası Af Örgütü'nün 1.634 gibi istisnai derecede yüksek bir sayı kaydettiği 2015 yılından bu yana kaydedilen en yüksek sayıdır ve 2016'dan (1.032) bu yana bilinen toplam sayı ilk kez 1.000'in üzerine çıkmıştır (Bkz. Şekil 1).

Bilinen toplam sayılar, 2023'te de dünyanın en fazla infaz uygulayan ülkesi olan Çin'de infaz edildiği düşünülen binlerce kişiyi içermemektedir. ² Ayrıca, Uluslararası Af Örgütü, insanları sık sık ölümle cezalandırmaya devam ettiği düşünülen ülkelerden Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti (Kuzey Kore) ve Vietnam'da uygulanan infazlarla ilgili güvenilir bir asgari sayı elde edememiştir. Bu nedenle, bu raporda sunulan küresel toplam sayı, devletlerin bu yıl infazlara başvurma durumunun gerçek boyutlarını ancak belli bir ölçüde tanımlayan asgari bir sayıdır.

2023 YILINDA DÜNYADA KAYDEDİLEN İNFAZLAR

Afganistan (+), Bangladeş (5), Çin (+), Mısır (8), İran (853+), Irak (16+), Kuveyt (5), Kuzey Kore (+), Filistin (Devleti) (+), Suudi Arabistan (172), Singapur (5), Somali (38+), Suriye (+), ABD (24), Vietnam (+), Yemen (15+).

Tüm dünyada bilinen toplam infaz sayısının belirgin biçimde artmasının önemli bir nedeni, İran'daki infazlarda kaydedilen ani artışı (İran'da infaz sayısı 2022'de 576'ya kıyasla %48 arttı, 2021'de 314'e kıyasla iki katına çıktı). Bu durum, 2022'de 255'ten 2023'te 481'e çıkan uyuşturucuyla bağlantılı infazlarda bilhassa belirgindi.

İran tek başına, kaydedilen tüm infazların %74'ünden, Suudi Arabistan ise %15'inden sorumluydu. Bu iki ülke, bilinen toplam infaz sayısının %89'undan sorumluydu.

Bilinen infaz sayısı özellikle Somali'de (2022'de 6'dan 2023'te 38'e altı katın üzerinde arttı), ABD'de (2022'de 18'den 2023'te 24'e %33 arttı) ve Yemen'de de (4+'dan 15+'ya, bir önceki yıla göre neredeyse dört katına çıktı) artış kaydetti.

Çin (+), İran (24), Suudi Arabistan (6) ve Singapur'da (1) kadınların infaz edildiği biliniyordu.

16 ülkede infazlar kaydedildi; bu sayı, Uluslararası Af Örgütü'nün küresel infazları izlemeye başladığı tarihten bu yana, dünyada ölüm cezası uygulayan ülke sayısı bakımından kayda geçen en düşük sayıdır. 2022'de infaz gerçekleştiren (toplam 20 ülkeden) Belarus, Japonya, Myanmar ve Güney Sudan'da hiç infaz kaydedilmedi.

² 2009 yılında Uluslararası Af Örgütü Çin'de ölüm cezasının kullanımına ilişkin tahmini sayıları yayımlamayı bıraktı. Bunun yerine, yetkilileri, ölüm cezasının uygulanmasını azaltma hedeflerine ulaştıklarına dair iddialarını, sayıları bizzat yayımlayarak kanıtlamaya davet etti. Diğer bazı ülkeler için de çok az veya kısmi bilgi mevcuttu (Daha fazla bilgi için bu raporda yer alan Uluslararası Af Örgütü'nün ölüm cezası kullanımı konusunda tespit ettiği sayılar bölümüne bakınız).

ULUSLARARASI RESMİ KURULUŞLAR TARAFINDAN 2023'TE ÖLÜM CEZASI UYGULADIĞI BİLİNER ÜLKELER

- **Amerikan Devletleri Örgütü:** 35 ülkeden 1'i infaz gerçekleştirdi – ABD.
- **Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı:** 57 ülkeden 1'i infaz gerçekleştirdi –ABD.
- **Afrika Birliği:** 55 ülkeden 2'si infaz gerçekleştirdi – Mısır ve Somali.
- **Arap Birliği:** 22 ülkeden 8'i infaz gerçekleştirdi – Mısır, Irak, Kuveyt, Filistin (Devleti), Suudi Arabistan, Suriye, Somali ve Yemen.
- **Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği:** 10 ülkeden 2'si infaz gerçekleştirdi –Singapur ve Vietnam.
- **İngiliz Milletler Topluluğu:** 56 ülkeden 2'si infaz gerçekleştirdi – Bangladeş ve Singapur.
- **Uluslararası Frankofoni Örgütü:** 54 ülkeden 2'si infaz gerçekleştirdi – Mısır ve Vietnam.
- **Birleşmiş Milletler:** 193 üye ülkeden 15'inin (BM üyelerinin %8'i) infaz gerçekleştirdiği bilinmektedir – Afganistan, Bangladeş, Çin, Mısır, İran, Irak, Kuveyt, Kuzey Kore, Suudi Arabistan, Singapur, Somali, Suriye, ABD, Vietnam ve Yemen. ³

2023 YILINDA UYGULANAN İNFAZ YÖNTEMLERİ⁴

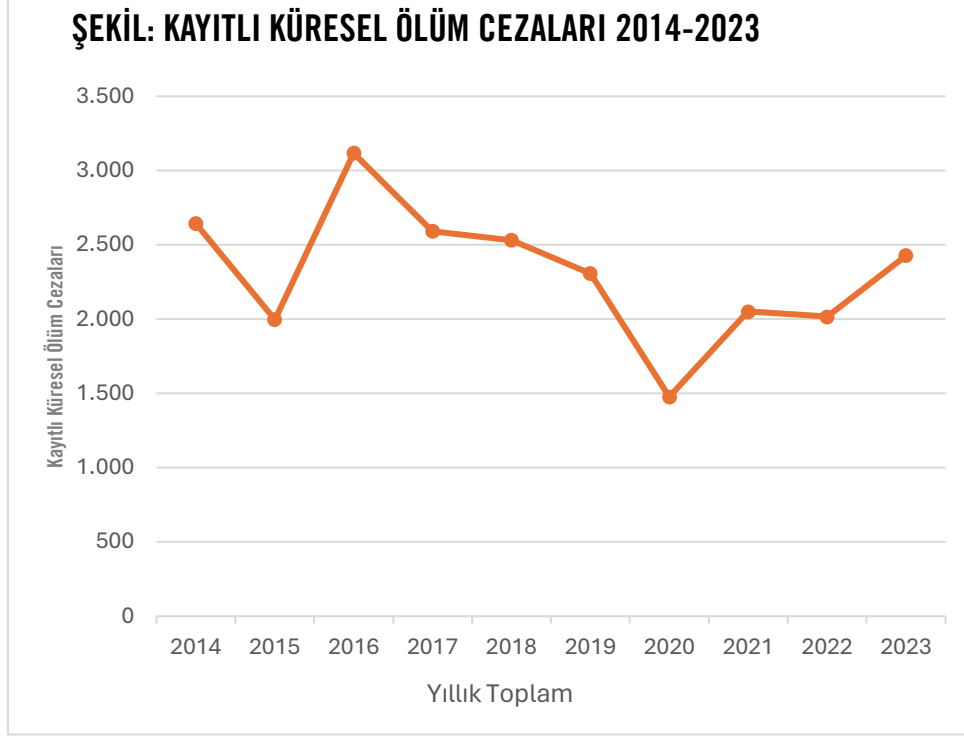
Baş keserek öldürme	Suudi Arabistan						
Asarak öldürme	Bangladeş	Mısır	İran	Irak	Kuveyt	Singapur	Suriye
Öldürücü iğne ile öldürme	Çin	ABD	Vietnam				
Kurşuna dizme	Afganistan	Çin	Kuzey Kore	Filistin (Devleti),	Somali	Yemen	

³ Filistin Devleti, Birleşmiş Milletler'de üye olmayan gözlemci devlet statüsündedir.

⁴ Önceki yıllarda da olduğu gibi, Uluslararası Af Örgütü'ne 2023 yılında da recm yoluyla infaz uygulandığına dair herhangi bir bildirim ulaşmadı.

ÖLÜM CEZALARI

Uluslararası Af Örgütü 2022'deki bilinen toplam 2.016 ölüm cezasına kıyasla %20'lik bir artışla, 2023'te 2.428 yeni ölüm cezası kaydetti. 2023'teki toplam sayı, bilinen 2.531 yeni ölüm cezasının verildiği 2018'den bu yana kayıtlara geçen en yüksek toplam sayıydı. Ancak bazı ülkelerde ölüm cezalarıyla ilgili bilgilerin varlığında daha büyük bir çeşitlilik olması, küresel toplam sayılar arasında yıllara göre bir kıyaslama yapmayı metodolojik açıdan zor bir iş haline getirdi.

Uluslararası Af Örgütü 2023'te, 2022'de de olduğu gibi 52 ülkede yeni ölüm cezaları kaydetti. Beş ülkede – Bahreyn, Komorlar, Güney Sudan, Sudan ve Zambiya – mahkemeler, 2022'de yaptıkları halde 2023'te bilindiği kadarıyla insanları ölümle cezalandırmadı. Diğer beş ülkede – Belarus, Kamerun, Japonya, Fas/Batı Sahra ve Zimbabve – verilen aranın ardından 2023'te insanların ölüme mahkum edildiği biliniyordu.

2023 YILINDA DÜNYADA KAYDEDİLEN ÖLÜM CEZALARI

Afganistan (+), Cezayir (38+), Bangladeş (248+), Belarus (1), Botswana (2), Kamerun (1+), Çin (+), Kongo Demokratik Cumhuriyeti (33+), Mısır (590), Etiyopya (3+), Gambia (5), Gana (10), Guyana (7), Hindistan (120), Endonezya (114+), İran (+), Irak (138+), Japonya (1), Ürdün (3+), Kenya (131), Kuveyt (9+), Laos (4+), Lübnan (11+), Libya (29+), Malezya (38+), Maldivler (1), Mali (13+), Moritanya (5+), Fas/Batı Sahra (2+), Myanmar (19+), Nijer (8+), Nijerya (246+), Kuzey Kore (+), Pakistan (102+), Filistin (Devleti, 27+), Katar (8), Suudi Arabistan (3+), Singapur (6+), Somali (31+), Güney Kore (1), Sri Lanka (40+), Suriye (+), Tayvan (3), Tanzanya (3+), Tayland (123), Trinidad ve Tobago (3), Tunus (3+), Birleşik Arap Emirlikleri (4+), ABD (25), Vietnam (122+), Yemen (81+), Zimbabve (3).

Uluslararası Af Örgütü şu ülkelerde verildiği bilinen ölüm cezası sayısında belirgin bir artış kaydetti: Bangladeş (2022'de 169+'dan 2023'te 248+'ya), Mısır (538'den 590'a), Irak (41+'dan 138+'ya), Kenya (79'dan 131'e), Lübnan (2+'dan 11+'ya), Malezya (16+'dan 38+'ya), Nijerya (77+'dan 246+'ya), Somali (10+'dan 31+'ya).

Şu ülkelerde verilen ölüm cezalarının sayısında belirgin düşüşler kaydedildi: Cezayir (2022'de 54'ten 2023'te 38+'ya), Kongo Demokratik Cumhuriyeti (76+'dan 33+'ya), Gambia (9+'dan 5+'ya), Hindistan (165'ten 120'ye), Kuveyt (16+'dan 9+'ya), Myanmar (37+'dan 19+'ya), Suudi Arabistan (12+'dan 3+'ya), Tanzanya (11'den 3+'ya) ve Tunus (26+'dan 3+'ya).

2023 sonunda dünya genelinde en az 27.687 kişi ölüm cezası altındaydı. ⁵

CEZANIN HAFİFLETİLMESİ, AF VE BERAAT

Uluslararası Af Örgütü, şu ülkelerden oluşan 27 ülkede ölüm cezalarının hafifletildiğini ve affedildiğini kaydetti: Bahreyn, Bangladeş, Barbados, Gambia, Hindistan, Endonezya, Irak, Ürdün, Kenya, Kuveyt, Malezya, Mali, Fas/Batı Sahra, Myanmar, Nijer, Nijerya, Pakistan, Katar, Somali, Güney Kore, Güney Sudan, Tayvan, Trinidad ve Tobago, Birleşik Arap Emirlikleri, ABD, Vietnam ve Zambiya. ⁶

Uluslararası Af Örgütü, üç ülkede ölüm cezasına çarptırılan 9 kişinin beraat ettiğini kaydetti: Kenya (5), ABD (3) ⁷ ve Zimbabve (1). ⁸

⁵ Uluslararası Af Örgütü'nün yüksek sayıda mahkumun ölüm cezasına çarptırıldığını düşündüğü bazı ülkeler için sayılar mevcut değildi veya güvenilir bir sayı tahmin etmek mümkün değildi. Çin, Mısır, İran, Libya, Kuzey Kore, Suudi Arabistan ve Suriye bu ülkeler arasındaydı.

⁶ Cezanın hafifletilmesi; ölüm cezasının, hapis cezası gibi daha hafif bir ceza ile, genellikle temyizde yargı tarafından, bazen de yürütme tarafından değiştirildiği süreçtir. Hükümlü kişi cezadan tamamen muaf tutulduğunda ise affedilmiş olur.

⁷ Ölüm Cezası Bilgi Merkezi, deathpenaltyinfo.org/policy-issues/innocence-database

⁸ Beraat, hüküm verildikten ve temyiz sürecinin sonuçlanmasından sonra, hüküm giyen kişinin daha sonra suçtan aklanması veya suçlamadan beraat ettirilmesi ve bu nedenle kanun nezdinde masum sayılması sürecidir.

2023'TE ÖLÜM CEZALARI: ULUSLARARASI HUKUKUN İHLALI

Ölüm cezası, 2023'te uluslararası hukuk ve standartlar ihlal edilerek kullanılmaya devam etti. Bazı örnekler arasında şunlar yer aldı:

- Afganistan (1+) ve İran'da (2) en az 8 kişi **halka açık infaza** maruz bırakıldı.
- İran'da **18 yaşından küçükken** işledikleri suçlardan dolayı ölüm cezasına mahkum edilen en az beş kişi infaz edildi. Uluslararası Af Örgütü, İran ve Maldivler'de bu kategorideki başka kişilerin de ölüm cezasının infazını beklediği kanaatindedir.⁹
- Japonya, Maldivler ve ABD dahil olmak üzere birçok ülkede **ruhsal (psiko-sosyal) veya zihinsel engelli** kişilerin ölüm cezasına mahkum edildiği biliniyor.
- Afganistan, Bangladeş, Çin, İran, Irak, Malezya, Myanmar, Kuzey Kore, Pakistan, Suudi Arabistan, Singapur ve Yemen dahil olmak üzere birçok ülkede **uluslararası adil yargılanma standartlarını** karşılamayan yargılamalar sonrasında ölüm cezalarının verildiği biliniyor.
- Mısır, İran ve Suudi Arabistan'da **işkence veya diğer türde kötü muamele** yoluyla alınmış olabilecek **'itiraf'** sonucunda insanlar suçlu bulundu ve ölüm cezasına mahkum edildi.
- Bangladeş ve Tunus'ta **sanık hazır bulunmadan (giyabında)** ölüm cezaları verildi.
- Afganistan, Gana, İran, Malezya, Myanmar, Nijerya, Pakistan, Suudi Arabistan, Singapur ve Trinidad ve Tobago'da **zorunlu ölüm cezaları** uygulandı.¹⁰
- **Askeri mahkemeler** Myanmar'da sivillere ölüm cezası verdi. Bangladeş, Hindistan, İran, Irak, Pakistan, Suudi Arabistan ve Yemen'de ise **özel mahkemeler** ölüm cezası verdi.
- Ölüm cezası, **kasten öldürme içermeyen** ve dolayısıyla uluslararası hukukta "en ciddi suçlar" eşliğini karşılamayan suçlar için kullanıldı:¹¹
 - **Uyuşturucuyla ilgili suçlar:** Çin (+)¹², İran (481), Kuveyt (1), Suudi Arabistan (19) ve Singapur'da (5) uyuşturucuyla ilgili suçlar nedeniyle infazlar kaydedildi. Toplam 508 olan bu sayı küresel olarak kaydedilen tüm infazların %44'ünü oluşturmaktadır. Bu tür infazları gerçekleştirmiş olma ihtimali çok yüksek olan Vietnam'a ilişkin bilgi mevcut değildir.
 - 10 ülkede 249 yeni ölüm cezası verildiği bilinmektedir: Bangladeş (1), Çin (+)¹³, Mısır (6), Endonezya (99 veya %86), İran (+), Kuveyt (en az 9'da 3, %33), Laos (en az 4'te 4, %100), Malezya (en az 38'de 20, %53), Singapur (6'da 6, %100), Sri Lanka (en az 40'ta 6, %15) ve Vietnam (en az 122'de 100, %82). Tayland'da, 2022 yılı sonunda ölüm cezasına mahkum edilmiş olan toplam 325 kişiden 26'sı kadın toplam 199 kişi uyuşturucuyla ilgili suçlardan hüküm giymişti.
 - **Yolsuzluk gibi mali suçlar:** Çin.
 - **Dinden dönme:** İran.
 - **Onay veren yetişkinler arasında evlilik dışı cinsel ilişki:** İran.

⁹ Doğum kayıt belgesi gibi net bir yaş kanıtı olmadığından çoğu durumda mahkumun gerçek yaşı tartışmalıdır. Hükümetler, yaşın ihtilafı olduğu durumlar için bazı kriterler koymalıdır. Yaşın değerlendirilmesinde iyi uygulama fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişim bilgisinden yararlanmayı içerir. İhtilafı durumlarda bu kriterler doğru var sayılmalı, böylece bireye suç işlediği sırada 18 yaşın altında olan bir kişi olarak muamele edilmeli ve buna bağlı olarak ölüm cezasının uygulanmaması sağlanmalıdır. Bu tür bir yaklaşım, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3(1) Maddesi gereğince, çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararının öncelikli olarak dikkate alınması gerektiği ilkesiyle tutarlıdır.

¹⁰ BM İnsan Hakları Komitesi, "suçun ölüm cezasını gerektiren bir suç olarak tanımlanıp tanımlanmayacağı ve suçlunun özel koşullarında ölüm cezası verilip verilmeyeceği konusunda yerel mahkemelere hiçbir takdir yetkisi bırakmayan zorunlu ölüm cezalarının doğası gereği keyfi olduğunu" belirtmiştir. İnsan Hakları Komitesi, Madde 6: Yaşam Hakkına ilişkin 36 No'lu Genel Yorum, BM Belge No: CCPR/C/GC/36 [3 Eylül 2019], para. 37.

¹¹ Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 6. Maddesinde öngörüldüğü üzere, İnsan Hakları Komitesi, Madde 6: Yaşam Hakkına ilişkin 36 No'lu Genel Yorum, BM Belge No: CCPR/C/GC/36 [3 Eylül 2019], para. 35.

¹² Küresel ve bölgesel toplamlar hesaplanırken "+" iki olarak sayılmıştır.

¹³ Küresel ve bölgesel toplamlar hesaplanırken "+" iki olarak sayılmıştır.

2023'TE ÖLÜM CEZALARI VE İNFAZLAR

- İnsan kaçıırma: Suudi Arabistan.
- **Tecavüz:** Bangladeş, Mısır, İıan, Pakistan ve Suudi Arabistan.
- - Farklı şekillerde tanımlanan **“iharet”** suçları, **“ulusal güvenliğe karşı eylemler”**, yabancı bir oluşumla **“işbirliği”**, **“casusluk”**, **“liderin politikalarını sorgulama”**, **“isyan hareketine ve terörizme”** katılma, **“devlete/başkana karşı silahlı isyan”** ve can kaybına yol açsın veya açmasını diğer **“devlete karşı suçlar”**: İıan ve Suudi Arabistan.

BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

AMERİKA KITASI

BÖLGESEL EĞİMLER

- ABD’de ölüm cezaları ve infazların yıllık toplam sayısı, sırasıyla 2019 ve 2018’den bu yana kaydedilen en yüksek sayıydı; ancak tarihsel anlamda düşük eğilimleri yansıtıyordu.
- Florida eyaleti ilk infazları gerçekleştirdi ve ABD federal yetkilileri 2019’dan bu yana ilk kez ölüm cezası verdi.
- ABD, üst üste 15. yılda da bölgede kişileri infaz eden tek ülkeydi.
- Guyana, Trinidad ve Tobago ve ABD, üst üste yedinci yılda da Amerika kıtasında yeni ölüm cezaları verdiği bilinen üç ülkeydi.

ÜLKE	2023 YILINDA KAYDEDİLEN İNFAZLAR	2023 YILINDA KAYDEDİLEN ÖLÜM CEZALARI	2023 YILI SONUNDA ÖLÜM CEZASINA MAHKUM EDİLDİĞİ BİLİNER KİŞİLER
ANTİGUA VE BARBUDA	0	0	0
BAHAMALAR	0	0	0
BARBADOS	0	0	4
BELİZE	0	0	0
BREZİLYA(YALNIZCA ADİ SUÇLAR İÇİN ÖLÜM CEZASINI KALDIRDI)	0	0	0
ŞİLİ (YALNIZCA ADİ SUÇLAR İÇİN ÖLÜM CEZASINI KALDIRDI)	0	0	0
KÜBA	0	0	0
DOMINICA	0	0	0

ÜLKE	2023 YILINDA KAYDEDİLEN İNFAZLAR	2023 YILINDA KAYDEDİLEN ÖLÜM CEZALARI	2023 YILI SONUNDA ÖLÜM CEZASINA MAHKUM EDİLDİĞİ BİLİNEREN KİŞİLER
EL SALVADOR (YALNIZCA ADI SUÇLAR İÇİN ÖLÜM CEZASINI KALDIRDI)	0	0	0
GRENADA	0	0	1
GUATEMALA(YALNIZCA ADI SUÇLAR İÇİN ÖLÜM CEZASINI KALDIRDI)	0	0	0
GUYANA	0	7	24
JAMAİKA	0	0	0
PERU (YALNIZCA ADI SUÇLAR İÇİN ÖLÜM CEZASINI KALDIRDI)	0	0	0
SAINT KITTS VE NEVIS	0	0	0
SAINT LUCIA	0	0	0
SAINT VINCENT VE GRENADINLER	0	0	1
TRİNİDAD VE TOBAGO	0	3	37

5 eyalette 24

10 yargı bölgesinde 25

[1428 yargı bölgesinde 46'sı kadın 2.198 kişi\[2\]](#)

Alabama (2)

Alabama (4)

Yedi eyalette 100'den fazla kişi ölüm cezasına mahkum edildi:

Florida (6)

Arizona (3)

Kaliforniya 651

Missouri (4)

Kaliforniya (4)

Florida 279

Oklahoma (4)

Florida (5)

Teksas 179

Teksas (8)

Louisiana (1)

Alabama 165

Kuzey Karolina (2)

Kuzey Karolina 138

Ohio (1)

Ohio 122

Pensilvanya (1)

Arizona 111

Teksas (3)

ABD Federal hükümeti (1)

[ABD\[1\]](#)

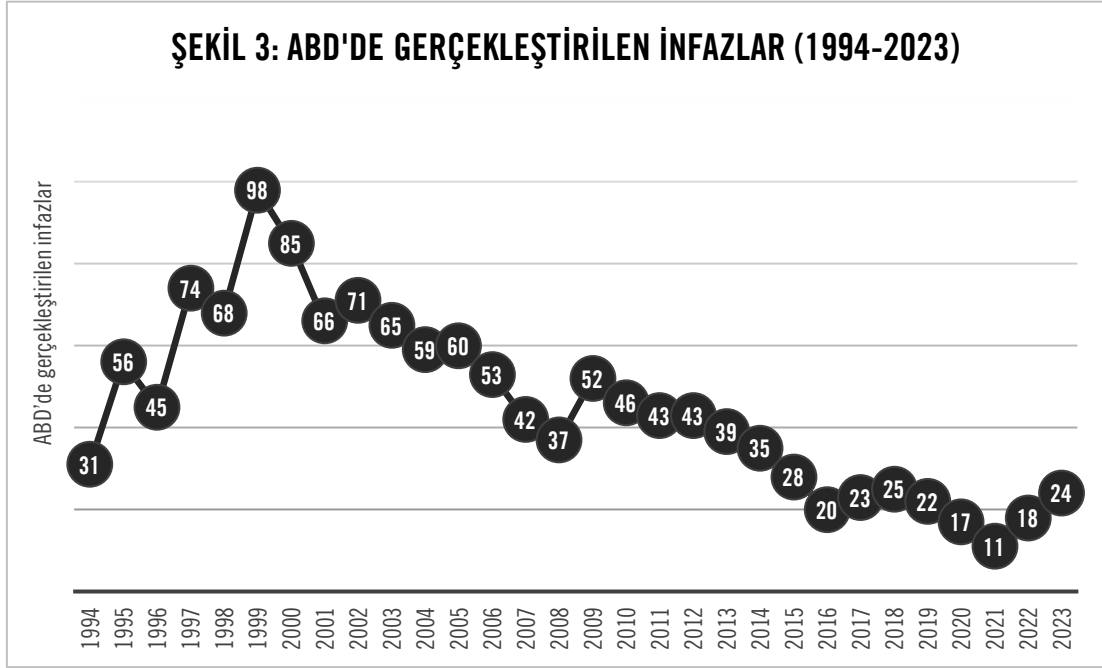
14[1] Sayılar, Uluslararası Af Örgütü'nün ilgili ABD eyaletlerindeki Ceza İnfaz Kurumları, mahkemeler ve medya tarafından yayınlanan bilgileri izlemesiyle elde edilmiştir.

14[2] Ölüm cezasının 2019 yılında kaldırıldığı New Hampshire eyaletinde bir kişi hâlâ ölüm cezasına mahkum durumda.

2023'TE ÖLÜM CEZALARI VE İNFAZLAR

Ölüm cezasına devam eden az sayıdaki ABD eyaleti, bunlar olmadığında ölüm cezasının büyük oranda söz konusu olmadığı Amerika kıtası için 2023 eğilimlerine meydan okumaya devam etti. ABD’de bu cezanın kullanımındaki artışa rağmen, ölüm cezası ve infaz sayısı yine de son on yıldaki tarihsel anlamda düşük seyreden sayılarla tutarlıydı.

ABD’deki infaz sayısı üst üste ikinci yılda da artarak 2018’den bu yana kaydedilen en yüksek toplam sayıya ulaştı (25; Şekil 3). 2023 yılında gerçekleştirilen 24 infaz, 2022 yılı toplamına (18) kıyasla infaz sayısının %33 oranında arttığı, yargılamaların Covid-19 salgınına yönelik kısıtlamalardan önemli ölçüde etkilendiği 2021 yılına (11) kıyaslaya iki katın üzerine çıktığı anlamına geliyordu. Artışa rağmen 2023 yılı sayıları, 2014-2023 yılları arasındaki on yılda bir yıl hariç kaydedilen yıllık toplam infaz sayısı gibi 30’un altında kaldı. 2023’te kaydedilen tüm infazlar öldürücü iğne ile gerçekleştirildi ve 23 erkek ile bir trans kadının hayatına son verdi.

ABD’de bir önceki yıla göre bir eyalet az olmak üzere beş eyalet 2023’te infaz uyguladı. Florida eyaleti 2019’dan bu yana ilk kez infaz uyguladı ve infaz sayısı ABD’deki tüm infazların dörtte birini oluşturdu. Florida, Teksas’tan sonra ikincisi sıradaydı ve bu iki eyaletin toplam infaz sayısı, ülke toplamının yarısından fazlasına karşılık geldi. 2022 yılında infaz uygulayan Arizona ve Mississippi eyaletleri 2023 yılında infaz uygulanmadığını bildirdi. Dikkat çekici bir nokta olarak, Missouri eyaletinin 2023’teki toplam infaz sayısı (4), 2022’deki sayıyı ikiye katladı. Alabama, Missouri ve Teksas, 2019-2023 arası beş yılda her yıl infaz gerçekleştiren üç eyaletti (Bkz. Aşağıdaki tablo).

Vali Mike DeWine’in, eyaletin zehirli iğne yöntemiyle ilgili süregelen itirazlar nedeniyle erteleme çıkarmaya devam etmesi sayesinde Ohio eyaletinde infaz uygulanmadı.¹⁵

¹⁵ AP News, “Ohio Valisi 2023’te uygulanması planlanan üç infazı daha erteledi”, 14 Nisan 2023, apnews.com/article/death-penalty-ohio-dewine-relieves-11e26b260754386123cd1fdfa5463bf4

Yıl boyunca, federal düzeyde ve pek çok eyalette yetkililer ölüm cezasını kaldırmak veya kullanımına son vermek için yasalarda değişiklik yapma girişimlerinde bulundu. ABD Kongresi'nde ve Arizona, Kentucky, Louisiana, Missouri, Nebraska, Kuzey Karolina, Ohio, Oregon, Pensilvanya ve Güney Karolina gibi eyaletlerin yasama meclislerinde bu zalimane cezanın kaldırılması yönünde yasa teklifleri sunuldu.¹⁸ Kaliforniya Valisi Gavin Newsom, ülkedeki hükme bağlanmış en yüksek sayıdaki ölüm cezasını ortadan kaldırma planında ilerleme kat etti.¹⁹ Louisiana Valisi John Bel Edwards, görevinden ayrılmadan önce ölüm cezalarını hafifletmek için çaba gösterdi ancak Başsavcı ve Af Kurulu'nun itirazlarıyla karşılaştı.²⁰

Bu gelişmelerin aksine, infazların uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla infaz protokollerinde değişiklik yapmak veya önemli yargı kararlarını etkisiz kılmak için birtakım girişimler de başlatıldı. Idaho, Güney Karolina ve Tennessee eyaletlerinde kurşuna dizme yöntemiyle infaz uygulamaya yönelik yasa teklifleri sunulurken, Montana eyalet meclisi, öldürücü iğne protokolünde kullanılabilir madde çeşidini artırmayı öngören bir yasa teklifini değerlendirdi.²¹ Güney Karolina'da Vali, infazların hazırlığı veya gerçekleştirilmesinde yer alan kişilerin ve kurumların kimliğini gizleyen bir yasa tasarisını onayladı.²² Idaho, üç ay içinde ikinci kez olmak üzere bir erkeğin öldürücü iğneyle infazı için tarih belirleyerek, bir kez daha infazları devam ettirme girişiminde bulundu; ancak infaz, bir hakim tarafından öldürücü iğnelerde kullanılan maddelerin tedarikiyle ilgili sorunlar nedeniyle durduruldu.²³ Florida Valisi Ron DeSantis, en az sekiz jüri üyesinin lehte oy kullanması halinde ölüm cezası verilmesini mümkün kılan bir yasa teklifini onayladı ve böylelikle Florida, ölüm cezası hükmü için gereken asgari jüri oyunun en düşük olduğu eyalet haline geldi.²⁴

Alabama eyaleti, Vali Kay Ivey'nin, iki başarısız infaz girişiminin ardından öldürücü iğne prosedürlerini gözden geçirmek amacıyla Kasım 2022'de çıkardığı kısa süreli ertelemeyi kaldırması üzerine Temmuz ayında öldürücü iğne ile gerçekleştirilen infazlara devam etti.²⁵ Vali daha sonra, azotla boğma yöntemiyle uygulanacak ilk infaz için Ocak 2024 tarihini belirledi.²⁶

2023'te infaz edilen birçok insanın durumunda, uluslararası insan hakları hukuku ve standartlarının ihlal edildiği belgelendi. Genellikle bu ihlaller, yeni kanıtların elde edilmesine yönelik usul kısıtlamalarıyla daha da vahim bir hâl aldı. Diğerlerinin yanı sıra, Missouri'de bir erkek, uzun zaman önce konulan ileri seviyede zihinsel engel tanısına rağmen 1 Ağustos 2023'te infaz edildi. Mahkemeler, bu kişinin, cezasının gerekçesini mantıklı bir biçimde anlayıp almadığını belirleyecek bir duruşma yapmadan infazın gerçekleştirilmesine izin verdi.²⁷ Florida, Fetal Alkol Sendromunun zihinsel engelliliğin işlevsel eşdeğeri

¹⁸ Pressley, "Durbin federal ölüm cezasını kaldırmaya yönelik yasa tasarisını yeniden sundu," 13 Temmuz 2023, pressley.house.gov/2023/07/13/pressley-durbin-reintroduce-bill-to-end-the-federal-death-penalty/; Ölüm Cezası Bilgi Merkezi, "2023 Yasama Faaliyetleri" (Erişim tarihi: 28 Mart 2024), deathpenaltyinfo.org/stories/2023-legislation-activity

¹⁹ Los Angeles Times, "Newsom'ın San Quentin Cezaevi'ni dönüştürme planı ayrıntıları bilinirse de ilerliyor", 27 Temmuz 2023, latimes.com/california/story/2023-07-27/newsom-san-quentin-prison-transformation-norwegian-model-rehabilitation-california

²⁰ Kalb, "Uzlaşma sağlandı: Ölüm cezası af davalının geleceği bir anlaşmayla kararlaştırıldı", 3 Ekim 2023, kalb.com/2023/10/03/agreement-reached-future-death-row-clemency-cases-decided-settlement/

²¹ Montana 68. Yasama Meclisi, Senatoya Sunulan 439 Sayılı Yasa Teklifi, leg.mt.gov/bills/2023/SB0499/SB0439_1.pdf

²² The Clinton Chronicle, "Öldürücü iğnelere için Kalkan Tüzüğü çıkarıldı," 19 Eylül 2023, myclintonnews.com/stories/lethal-injections-accomplished-with-the-shield-statute.45011

²³ Idaho Capital Sun, "Hakim Idaho'da ölüm cezası altında olan Gerald Pizzuto Jr.'in infazını durdurdu", 10 Mart 2023, idahocapitalsun.com/2023/03/10/judge-grants-stay-of-execution-for-gerald-pizzuto-jr-idaho-man-on-death-row/

²⁴ CNN, "DeSantis ölüm cezalarında jürinin oybirliğini gerektiren kararı kaldıran yasa teklifini imzaladı", 20 Nisan 2023, edition.cnn.com/2023/04/20/politics/death-penalty-ron-desantis-florida-parkland-shooting/index.html; ABD Yüksek Mahkemesi, *Hurst/Florida Kararı*, 136 S.Ct. 616 (2016).

²⁵ AL.com, "Alabama'da kısa süreli ertelemenin ardından infazlar geri geldi", 24 Şubat 2023, al.com/news/anniston-gadsden/2023/02/executions-back-on-in-alabama-after-brief-moratorium.html

²⁶ NPR, "Alabama Ocak'ta azot gazı kullanımıyla infaz gerçekleştirecek", 9 Kasım 2023, npr.org/2023/11/09/1211717767/alabama-sets-january-execution-date-using-nitrogen-gas

²⁷ Uluslararası Af Örgütü, *Amerika Birleşik Devletleri: Missouri bir erkeği zihinsel engeline rağmen infaz edecek* (Acil Eylem: AMR 51/7083/2023), 3 Ağustos 2023, <https://www.amnesty.org/en/documents/amr51/7083/2023/en/>

2023'TE ÖLÜM CEZALARI VE İNFAZLAR

olduğu yönündeki yeni bilimsel görüş birliği uyarınca infazının anayasaya aykırı olacağını savunan yeni itirazların mahkeme tarafından reddedilmesinin ardından 3 Ekim'de bir erkeği infaz etti. ²⁸

Altı erkek, Küba'nın Guantánamo Körfezi'ndeki ABD deniz üssünde askeri komisyonlarca haksız şekilde ölüm cezasıyla yargılanmaya devam etti.

ABD dışında, Guyana ile Trinidad ve Tobago, 2023'te insanları (toplam 10 kişi) ölüm cezasına mahkum ettiği bilinen iki ülkeydi. Bölge genelinde cinayet için zorunlu ölüm cezası uygulamaya devam eden tek ülke olan Trinidad ve Tobago, ABD dışında ölüm cezası hükme bağlanan 67 kişinin yarısından fazlasından (%55'i) sorumluydu.

Cinayet gibi adi suçlar için ölüm cezası öngörmeye devam eden dokuz ülkede – Antigua ve Barbuda, Bahamalar, Belize, Küba, Dominika, Guatemala, Jamaika, Saint Kitts ve Nevis ve Saint Lucia – hiç kimse ölüm cezasıyla karşı karşıya değildi ve hiçbir yeni ölüm cezası verilmedi. Grenada ile Saint Vincent ve Grenadinler birer kişiyi resmi olarak ölüm cezası altında tutmaya devam etti ancak hüküm verilmesinin üzerinden beş yıl geçtikten sonra cezanın uygulanmasını yasaklayan adli standartlar sayesinde bu cezaların ikisi de uygulanmadı. ²⁹ Bu standarda dayalı olarak, Trinidad ve Tobago Yüksek Mahkemesi, beş yıldan uzun süre önce ölüm cezasına çarptırılan sekiz tutuklu hakkında yeniden ceza verilmesine hükmetti.

²⁸ Uluslararası Af Örgütü, *ABD: Florida 2023'ün altıncı infazını gerçekleştiriyor* (Acil Eylem: AMR 51/7275/2023), 5 Ekim 2023, [amnesty.org/en/documents/amr51/7275/2023/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/amr51/7275/2023/en/)

²⁹ Privy Council Yargı Komitesi'nin *Pratt ve Morgan/Jamaika Başsavcısı Kararı*'nda (UKPC 37) (1993) oluşturduğu standarda uygun olarak.

ASYA-PASİFİK

- Çin'deki durumu açıklığa kavuşturabilecek sayılar devlet sırrı olarak sınıflandırılrsa da mevcut kanıtlara göre Uluslararası Af Örgütü, Çin'in binlerce kişiyi infaz etmeye ve ölüm cezasına çarptırmaya devam ettiğini düşünmektedir. Benzer şekilde, gizlilik nedeniyle doğu bir saptamada bulunmanın mümkün olmadığı Kuzey Kore ve Vietnam'da mevcut bilgiler, çok sayıda infazın gerçekleştirildiğine işaret ediyor. 2022'de infaz uygulayan Japonya ve Myanmar'da 2023'te infaz kaydedilmedi. Birçok ülkede uyuşturucuyla bağlantılı suçlar ölümle cezalandırılmaya devam etti.
- Malezya, tüm suçlar içinde zorunlu ölüm cezasını kaldırdı ve cezanın kapsamını daralttı; Pakistan uyuşturucuyla bağlantılı suçlar için ölüm cezasını kaldırdı; Sri Lanka yetkilileri infaz uygulamama niyetlerini yineledi.

ÜLKE	2023 YILINDA KAYDEDİLEN İNFAZLAR	2023 YILINDA KAYDEDİLEN ÖLÜM CEZALARI	2023 YILI SONUNDA ÖLÜM CEZASINA MAHKUM EDİLDİĞİ BİLİLEN KİŞİLER
AFGANİSTAN	+	+	+
BANGLADEŞ	5	248+	2,400+
BRUNEİ SULTANLIĞI	0	0	+
ÇİN	+	+	+
HİNDİSTAN ³⁰	0	120	561
ENDONEZYA	0	114+	700+
JAPONYA	0	1	115
LAOS	0	4+	+
MALEZYA	0	38+	1,275 ³¹
MALDİVLER	0	1	21
MYANMAR	0	19+	100+

³⁰ Project 39A, *Hindistan'da Ölüm Cezası: Yıllık İstatistik Raporu 2023*, Ocak 2023, <https://www.project39a.com/annual-statistics-reports>; Uluslararası Af Örgütü 2023 yılında 110 yeni ölüm cezasının verildiğine ilişkin bildirimler topladı.

³¹ Parlamente sözlü cevap, üçüncü toplantı, on beşinci parlamentonun ikinci dönemi, 7 Kasım 2023, 11. soru. Olağan temyiz süreçlerini tamamlayan 906 kişi bu sayıya dahildi. 2024'te parlamente sunulan resmi bilgilere göre, 14 Şubat 2024 itibarıyla 437'si yabancı uyruklu olmak üzere 1.078 kişi ölüm cezası altındaydı. Toplam sayıdan 358'i (%33,2) cinayetten, 705'i (%65,4) uyuşturucu ticaretinden, 7'si (%0,6) başkana karşı savaş açmaktan, 5'i insan kaçırma suçlarından ve 3'ü ateşli silah suçlarından hüküm giymişti. Malezya Parlamentosu, birinci toplantı, on beşinci parlamentonun üçüncü dönemi, 26 Şubat-27 Mart 2024 arası, 557. yazılı soru.

2023'TE ÖLÜM CEZALARI VE İNFAZLAR

ÜLKE	2023 YILINDA KAYDEDİLEN İNFAZLAR	2023 YILINDA KAYDEDİLEN ÖLÜM CEZALARI	2023 YILI SONUNDA ÖLÜM CEZASINA MAHKUM EDİLDİĞİ BİLİNEREN KİŞİLER
KUZEY KORE	+	+	+
PAKİSTAN	0	102+	3,900+ ³²
SİNGAPUR	5	6+	50+
GÜNEY KORE	0	1	62 ³³
SRI LANKA	0	40+	1,000+
TAYVAN	0	3	45 ³⁴
TAYLAND	0	123 ³⁵	325
TONGA	0	0	0
VIETNAM	+	122+	1,200+

Asya-Pasifik dünyanın en çok infaz gerçekleştiren bölgesi olmaya devam etti. Uluslararası Af Örgütü izleme çalışmalarına dayanarak, yıl boyunca binlerce kişinin ölüm cezasına çarptırıldığı ve infaz edildiği Çin'de yetkililerin, dünyanın geri kalan ülkelerinin toplamından daha fazla infaz uygulamayı sürdürdüğünü düşünmektedir. Çin'de ölüm cezası kullanımıyla ilgili sayılar 2023'te de devlet sırrı olarak sınıflandırıldı; ancak mevcut sınırlı bildirimler, uluslararası hukuk ve standartlar uyarınca ölüm cezasının sınırlandırılması gereken "en ciddi suçlar" eşliğini karşılamayan suçlar da dahil olmak üzere çok çeşitli suçlarda bu zalimane cezanın kullanılmaya devam ettiğine işaret ediyor.

Çin Halk Cumhuriyeti Yüksek Halk Mahkemesi Aralık 2023'te yaptığı bir açıklama, ilk kez 2013'te oluşturulan çevrimiçi veri tabanının artık tüm yargı kararlarını yayımlamadığını doğruladı. Açıklamada, "Yüksek Halk Mahkemesi Temmuz 2021'den bu yana internet sayfasında karar açıklama standartlarını iyileştiren değişiklikler yapmış, bunun sonucunda internete yüklenen karar sayısı 2020'de 19,2 milyondan bu yıl 5,11 milyona düşmüştür" denildi. Mahkeme, kararlara erişim sağlayacak yeni platformun yalnızca mahkeme çalışanlarının erişimine açık olacağını ve "atıf değeri" taşıyan dava kitaplığının halka açık olacağını belirtti.³⁶

Uluslararası Af Örgütü'nün değerlendirmesine göre, yıl boyunca resmi internet sayfaları ve devlet medyasında yer alan kısmi açıklamalar, Çin yetkililerinin ölüm cezasını, ne suça ne de muhalefete mûsamaha gösterilmeyeceği mesajını iletmek için kullanma niyetinde olduğunu gösteriyor.

Diğer örneklerin yanı sıra, Çin'de devlet medyasında çıkan ölüm cezası ve infaz haberlerinde, halka belirli suçların şiddetle cezalandırılacağını hatırlatan yorumlara yer verildi. Örneğin 23 Mayıs'ta, resmi haber

³² Uluslararası Af Örgütü Pakistan yetkililerinden bilgi talebine yanıt almadı ve bu sayı, mevcut bilgilere göre tahmini bir sayıdır. Justice Project Pakistan (Pakistan Adalet Projesi) Ekim 2023'teki hesaplamasına göre 6.039 kişinin ölüm cezasının infazını bekliyordu. JPP, "Pakistan'da Ölüm Cezası: En Ağır Cezanın Veri Haritası", Ekim 2023, https://jpp.org.pk/wp-content/uploads/2023/11/JPP_10_10_2023_Death-Penalty-in-Pakistan-Data-Mapping-Capital-Punishment.pdf

³³ Ölüm cezası Yüksek Mahkeme tarafından onanan 59 kişi dahil.

³⁴ Ölüm cezası Yüksek Mahkeme tarafından onanan 37 kişi dahil.

³⁵ Merkezi Askeri Mahkeme tarafından verilen bir ölüm cezası dahil.

³⁶ Çin Halk Cumhuriyeti Yüksek Halk Mahkemesi, "Yüksek Halk Mahkemesi yargısal şeffaflığı artırma kararlılığını yineledi", *China Daily*, 28 Aralık 2023, [https://subsites.chinadaily.com.cn/supremepeoplescourt/2023-12/28/c_951574.htm#:~:text=Print%20Large%20Medium%20Small%20.&text=China's%20determination%20and%20efforts%20to,People's%20Court%20\(SPC\)%20said.](https://subsites.chinadaily.com.cn/supremepeoplescourt/2023-12/28/c_951574.htm#:~:text=Print%20Large%20Medium%20Small%20.&text=China's%20determination%20and%20efforts%20to,People's%20Court%20(SPC)%20said.)

2023'TE ÖLÜM CEZALARI VE İNFAZLAR

ajansı Xinhua, Yüksek Halk Mahkemesi'nden bir yetkilinin, "İnfazlar halk mahkemesinin çocuklara karşı cinsel istismar suçlarını hukuka uygun bir biçimde kesin olarak cezalandırma kararlılığını yansıtmaktadır. Aynı zamanda, reşit olmayanların kendilerini koruma bilincini geliştirmeleri ve ebeveynlerin, okulların ve toplumun çocuklara yönelik cinsellik eğitimini ve çocukları çevrimiçi suçlara karşı korumak için internet kullanımını denetimini geliştirmeleri hususunda bir hatırlatma işlevi görmektedir" dediğini aktardı.³⁷ Uluslararası hukuk ve standartlara aykırı olarak uyuşturucuyla bağlantılı suçlarda uygulanan infazlar devam ederken, Yüksek Halk Mahkemesi yetkilileri, BM'nin desteklediği 26 Haziran Uyuşturucuyla Mücadele Günü vesilesiyle düzenlenen bir basın toplantısında, ölüm cezasının "Halk Mahkemesi'nin uyuşturucu suçlarını hukuka uygun olarak şiddetle cezalandırmak konusundaki değişmez tutumunu göstermek için" bazı "emsal" vakalarda uygulandığını doğruladı.³⁸

Yıl boyunca, haberlerde sık sık, bir kısmında eski devlet görevlilerini de içeren nitelikli rüşvet davalarında, iki yıl tutukluluktan sonra hafifletme ihtimaliyle ölüm cezaları verildiği duyuruldu. Görünüşe göre yetkililer bu cezalarla, görevlerini yerine getirirken "yetkilerini kötüye kullanan" ve "kamu malına ve devletin ve halkın çıkarına ağır zarar veren" kişilerin şiddetle cezalandırılacağını göstermek istedi.³⁹

Diğer iki ülkedeki gizlilik kuralı da Uluslararası Af Örgütü'nün bölgedeki eğilimlere ilişkin değerlendirmesini önemli ölçüde engelledi. Uluslararası Af Örgütü, **Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti (Kuzey Kore)** yetkililerinin, muhalefeti caydırmaya yönelik bir mesaj iletmeyi de içeren amaçlarla ölüm cezasına sıklıkla başvurmaya devam ettiği kanaatindedir. Ancak şeffaflığın ve bağımsız medya kaynaklarının yokluğu, ayrıca ülkeye erişimin sınırlı olması, Uluslararası Af Örgütü'nün ölüm cezası kullanımı hakkındaki bilgi ve bildirimleri doğrulamasını bir kez daha imkansız hale getirdi. Yabancı basın, uluslararası hukuk uyarınca ölüm cezasının sınırlandırılması gereken "en ciddi suçlar" eşliğini karşılamayan veya uluslararası insan hakları hukukuna göre tanımlı cezai suç teşkil etmeyen fiiller de dahil birçok davada infazların uygulandığını bildirdi.⁴⁰ Ocak 2023'te, hiçbir dış etkiye izin vermeksizin yalnızca Pyongyang Kore Dilini kullanmayanları ölüm cezası da dahil çeşitli yaptırımlarla cezalandırmak için yeni bir yasa çıkarıldı.⁴¹

Uluslararası Af Örgütü, hızlı yargılamaları da içeren yöntemlerle ölüm cezasının devamlı verildiğini ve uygulandığını düşünmektedir.

Ölüm cezası kullanımıyla ilgili sayılar **Vietnam**'da da devlet sırrı olarak sınıflandırılmaya devam etti. Uluslararası Af Örgütü'nün erişebildiği sınırlı bilgiler çoğunlukla ölüm cezalarının verildiği ve onandığı yönündeydi veya aile üyeleri ve avukatlar tarafından paylaşıldı. Bu durum, ülkede infazların neredeyse tam bir gizlilik içinde ve kamu denetimi olmadan gerçekleştirildiği bir tablo çizmektedir. Böyle bir gizliliğin, ölüm cezasının infazını bekleyen kişilerin aileleri üzerindeki etkisi, 2008'deki üçüncü duruşmasında adil olmayan bir yargılama ile suçlu bulunan ve ölüm cezasına çarptırılan Lê Văn Mạnh'in 22 Eylül 2023 tarihinde infaz edilmesiyle gün yüzüne çıktı.⁴² Ailesi, infazdan birkaç gün önce yetkililerden, Lê Văn Mạnh'in infazının onaylandığı ve cenazesini teslim almak için 23 Eylül'de yetkililerle görüşmeleri gerektiğini belirten bir mektup aldı. Ancak mektupta infaz tarihi belirtilmediği gibi, ailenin son ziyareti için herhangi bir düzenlemeye de yer verilmiyordu. Ne yazık ki aile üyelerine ancak 23 Eylül'deki görüşme için mahkemeye geldiklerinde Lê Văn Mạnh'in infazının bir önceki gün gerçekleştirildiği söylendi.⁴³

Uluslararası Af Örgütü, bölgedeki diğer üç ülkede infazlar kaydetti. **Afganistan**'da Taliban fiili yetkilileri, kamuya açık infazlar da dahil yargısal infazlar gerçekleştirmeye devam etti.⁴⁴ **Bangladeş**'te, Uluslararası

³⁷ "Çin'de reşit olmayanlara tecavüzdən suçlu bulunan üç erkek infaz edildi", 23 Mayıs 2023, [english.news.cn/20230523/c4991d34c3f749ce88ac564526d56098/c.html](https://www.english.news.cn/20230523/c4991d34c3f749ce88ac564526d56098/c.html)

³⁸ Çin Mahkemeleri Ağı, "Yüksek Halk Mahkemesi 2023'te Halk Mahkemesi'nin uyuşturucuyla mücadele çalışmaları hakkında bir basın toplantısı düzenledi", 26 Haziran 2023, [chinacourt.org/article/detail/2023/06/id/7367307.shtml](https://www.chinacourt.org/article/detail/2023/06/id/7367307.shtml)

³⁹ Diğer örneklerin yanı sıra, Xinhua Haber Ajansı, "Eski bankacılık düzenleme yetkilisi ölüm cezasına çarptırıldı, ceza ertelendi", 29 Aralık 2023, [english.news.cn/20231229/d93ef89e983b4d23a13e60f02749e3d3/c.html](https://www.english.news.cn/20231229/d93ef89e983b4d23a13e60f02749e3d3/c.html)

⁴⁰ Özgür Asya Radyosu, "Fasulye çalmaya çalışan kadını öldürmekten halka açık olarak infaz edildi", 23 Aralık 2023, [rfa.org/english/news/korea/public-execution-12222023162046.html](https://www.rfa.org/english/news/korea/public-execution-12222023162046.html)

⁴¹ Daily NK, *Pyongyang Kültürel Dili Koruma Yasası*, Ocak 2023, [dailynk.com/english/wp-content/uploads/sites/2/2023/03/Pyongyang-Cultural-Language-Protection-Act-English-and-Korean-Versions-Daily-NK.pdf](https://www.dailynk.com/english/wp-content/uploads/sites/2/2023/03/Pyongyang-Cultural-Language-Protection-Act-English-and-Korean-Versions-Daily-NK.pdf)

⁴² Uluslararası Af Örgütü, *Vietnam: Lê Văn Mạnh'in planlanan infazı durdurulmalı ve işkence iddialarını soruşturma talimatı verilmeli* (Kamuoyu Açıklaması, ASA 41/2737/2015), 25 Ekim 2015, [amnesty.org/en/documents/asa41/2737/2015/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/asa41/2737/2015/en/)

⁴³ Özgür Asya Radyosu, "Vietnam ölüm cezası altındaki Lê Văn Mạnh'i infaz etti", 23 Eylül 2023, [rfa.org/english/news/vietnam/manh-executed-09232023053849.html](https://www.rfa.org/english/news/vietnam/manh-executed-09232023053849.html)

⁴⁴ Kurşuna dizerek. Mayıs 2023'te, Taliban yetkilileri ayrıca, kadınların taşlanarak öldürülmesine başlayacaklarını duyurdu. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, "Afganistan: BM uzmanları, Taliban'ın ölüm cezası duyurusundan dehşete kapılmıştır," 11 Mayıs 2023, [ohchr.org/en/press-releases/2023/05/afghanistan-un-experts-appalled-taliban-announcement-capital-punishment](https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/05/afghanistan-un-experts-appalled-taliban-announcement-capital-punishment)

2023'TE ÖLÜM CEZALARI VE İNFAZLAR

Af Örgütü'nün 2022'de kaydettiği sayıdan bir fazla olmak üzere beş kişi cinayet nedeniyle infaz edildi. **Singapur**'da infazlar 2022'de 11'den 2023'te 5'e düştü. Tamamı uyuşturucu ticaretinden ve 20 yıldır infaz edildiği bilinen ilk kadın da zorunlu ölüm cezasına mahkum edilen bu kişiler arasındaydı. ⁴⁵ Hakim, beş kişiden ikisinin yasaya göre "kurye" şartını yerine getirdiklerine hükmetti; ancak savcılık bu iki kişiye, o tarihten sonraki uyuşturucu ticareti faaliyetlerinin engellenmesinde işbirliği belgesi vermediği için ceza takdirine hak kazanamadılar. ⁴⁶ 2022'de bir erkeğin infaz edildiği **Japonya**'da ve dört erkeğin ordu yetkilileri tarafından infaz edildiği **Myanmar**'da 2023'te hiç infaz kaydedilmedi.

Uluslararası Af Örgütü, mevcut bilgilere dayanarak bölge genelinde 948 yeni ölüm cezası verildiğini kaydetti. Bu sayı, en az 861 kişinin ölüm cezasına çarptırıldığı bilinen 2022'ye kıyasla %10'luk bir artışa karşılık geliyordu. Bu artış büyük oranda, Uluslararası Af Örgütü'nün 2023'te Bangladeş (2022'de en az 169'a kıyasla 2023'te en az 248), Sri Lanka (2022'de en az 8'e kıyasla 2023'te en az 40) ve kuruma sağlanan resmi sayılara göre 2022'den 104'ten 2023'te 123'e %18'lik bir artışın yaşandığı **Tayland** için kaydettiği yüksek sayıda ölüm cezasından kaynaklandı. ⁴⁷

Hindistan'da sulh mahkemeleri tarafından verilen yeni ölüm cezalarında düşüş kaydedildi. Project 39A örgütünün açıkladığı sayılar, bölge sulh mahkemelerinin 2023'te 120 ölüm cezası verdiğini gösteriyordu. Bu sayı 2022'de 165'ti (%27'lik düşüş). 2023'te verilen ölüm cezalarının yarısından fazlası (64'ü) cinsel suçlarla, 42'si cinayetle, 10'u ise terör suçlarıyla ilgiliydi. 2023'te kaydedilen ölüm cezaları Myanmar'da da önemli oranda azaldı (önceki yılda en az 37'den en az 19'a). Bunların 14'ü, ordunun kontrolündeki gizli ve haksız yargılamalar sonucunda, temyiz hakkı tanınmadan verildi. 3/2021 Sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun çıkarılmasının ardından ordu, bazı bölgelerdeki sivil davaların yargılama yetkisini sivil mahkemelerden özel mahkemelere veya mevcut olan askeri mahkemelere devretmişti.

Malezya'da, zorunlu ölüm cezasını kaldıran yasa değişikliklerinin 4 Temmuz'da yürürlüğe girmesinden önce bilinen en az 18, sonra ise 20 yeni ölüm cezası verildi. Dikkate değer bir veri olarak, Temmuz ayından önce uyuşturucuyla bağlantılı suçlardan ötürü 14 ve yılın geri kalanında altı yeni ölüm cezası kaydedildi.

Bölge genelinde ölüm cezası ağırlıklı olarak, uluslararası hukuk uyarınca ölüm cezasının sınırlandırılması gereken "en ciddi suçlar" eşliğini karşılamayan suçlar için kullanıldı. ⁴⁸ Çin ve Singapur'da uyuşturucuyla bağlantılı suçlardan mahkum edilen kişilerin infaz edildiği kaydedildi; ayrıca Vietnam'da da bu tür infazların uygulandığı düşünülmektedir.

Uyuşturucuyla bağlantılı yeni ölüm cezalarının şu ülkelerde verildiği bilinmektedir: Bangladeş (1), Endonezya (99 veya kayıtlı ölüm cezalarının %86'sı), Laos (4 veya %100'ü), Malezya (20 veya %53'ü) ⁴⁹, Singapur (6 veya %100'ü) ⁵⁰, Sri Lanka (6 veya %15'i) ve Vietnam (100 veya %82'si). Ölüm cezalarının belirli suçlara göre dağılımı paylaşılmamış olsa da Tayland'da ölüm cezası altında olan kişi sayısına ilişkin elde edilen resmi bilgiler, 2022'ye kıyasla (195) toplamda %67'lik (325) bir artışa işaret ediyordu. %64 gibi önemli bir oranda artış, uyuşturucuyla bağlantılı suçlardan mahkum edilen ölüm cezası altındaki kişilerle alakalıydı (2022'de 14'ü kadın 121 kişiye kıyasla 2023'te 26'sı kadın 199 kişiye).

Çin'de mahkemeler, yine uluslararası hukuk ve standartlar uyarınca "en ciddi suçlar" eşliğini karşılamayan yolsuzluk gibi mali suçlarda ölüm cezası verdi. Uluslararası Af Örgütü, son yıllarda kaydedilen bariz artışı doğrular şekilde, Çin'de eski devlet görevlilerinin yolsuzluktan hüküm giydiği ve – iki yıldan sonra hafifletme ihtimaliyle – "ertelemeli" ölüm cezası aldığı beş vaka kaydetti.

⁴⁵ Uluslararası Af Örgütü, "Singapur: Hukuksuz ve utanç verici uyuşturucu infazları devam ediyor, 20 yıldır bilinen ilk kadın da bu kişiler arasında", 28

Temmuz 2023, [amnesty.org/en/latest/news/2023/07/singapore-unlawful-and-shameful-drug-executions-continue-including-of-first-known-woman-in-20-years/](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/07/singapore-unlawful-and-shameful-drug-executions-continue-including-of-first-known-woman-in-20-years/)

⁴⁶ Singapur'da zorunlu ölüm cezasından kaçınmak için yapılması gerekenler hakkında daha detaylı bilgi almak için bkz. Uluslararası Af Örgütü, "Singapur: Ya İşbirliği Yaparsın ya da Ölürsün: Singapur'un zorunlu ölüm cezasına ilişkin kusurlu reformları" ((ACT 50/7158/2017), Ekim 2017, [amnesty.org/en/documents/act50/7158/2017/en/](https://www.amnesty.org/en/documents/act50/7158/2017/en/))

⁴⁷ Bu sayı, aslıye ceza mahkemelerinin verdiği ölüm cezalarının sayısıdır. Askeri bir mahkeme tarafından hükme bağlanan bir ölüm cezası da bu sayıya dahildir.

⁴⁸ Daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Küresel Değerlendirme, s.13.

⁴⁹ Önemli bir husus olarak, uyuşturucu ticareti suçu için tam ceza takdiri getirilmesinin ardından Federal Mahkeme'nin uyuşturucuyla bağlantılı suçlarda ölüm cezası verdiğine ilişkin doğrulanmış hiçbir vaka kaydedilmedi.

⁵⁰ Tamamı zorunlu ölüm cezasıydı. Bir davada hakim, sanığın "kurye" şartını karşıladığına hükmetti ancak savcılık somut işbirliği belgesi vermedi.

2023'TE ÖLÜM CEZALARI VE İNFAZLAR

Bangladeş ve Pakistan dahil birçok ülkede, ölümler sonuçlanmayan ve “en ciddi suçlar” eşliğini karşılamayan cinsel suçlarla ilgili cezalar kaydedildi.

Uluslararası Af Örgütü, Pakistan’da uluslararası insan hakları hukukunun gerekliliklerine göre tanımlı bir ceza suç teşkil etmeyen “dine hakaret” suçundan dokuz yeni ölüm cezası verildiğini kaydetti.

Maldivler’de hüküm giydikleri suçun işlendiği tarihte 18 yaşından küçük olan kişiler ölüm cezası altında olmaya devam etti.

Uluslararası Af Örgütü’nün, Asya-Pasifik bölgesindeki pek çok ülkede gerçekleştirilen yargılamaların uluslararası adil yargılama standartlarını karşılamadığı endişesi 2023’te de giderilmedi. Bangladeş ve Pakistan’da hızlandırılmış yargılamalar sonucunda hükme bağlananlar da dahil olmak üzere ölüm cezaları, olağan mahkemeler yerine olağanüstü hal mevzuatı kapsamında veya belirli suçları yargılamak üzere kurulan mahkemelerce verildi. ⁵¹ Bangladeş’te ülkenin 1971 Bağımsızlık Savaşı sırasında işlenen kitlesel ölçekteki insan hakları ihlallerini soruşturmak üzere kurulan ve tepkilere yol açan Uluslararası Suçlar Mahkemesi 21 kişiyi suçlu bularak ölüm cezasına mahkum etti. ⁵² Diğer 30 kişi ise Kadın ve Çocuklara Yönelik Baskıları Önleme Mahkemeleri gibi özel mahkemeler tarafından ölüm cezasına çarptırıldı.

Afganistan’da insan haklarının durumuna ilişkin BM Özel Raportörü, “ölüm cezalarını önceleyen davaların adil olup olmadığı” konusundaki endişelerini dile getirerek, Afganistan’da “Bu kişilerin savunma avukatlarına erişebildiğine ve davalar sırasında adil yargılanma haklarının gözetildiğine dair hiçbir gösterge mevcut değil” değerlendirmesinde bulundu. ⁵³

Japonya’da Tokyo Yüksek Mahkemesi 13 Mart’ta, 87 yaşındaki Hakamada Iwao’nun yeniden yargılanması kararını onadı. Iwao hakkındaki yeniden yargılama kararı dokuz yıl önce Shizuoka bölge mahkemesi tarafından verilmişti. ⁵⁴ Hakamada Iwao 1968’de haksız bir yargılamada hüküm giyerek ölüm cezasına mahkum edildi. Büyük bir kısmı hücre hapsinde olmak üzere 45 yıl ölüm cezasının infazını bekledi. Yeniden yargılama 27 Ekim 2023’te başladı. ⁵⁵

Birçok ülkede, ölüm cezasının kapsamını genişleten veya kullanımını kolaylaştıran yasalar çıkarıldı:

- Hindistan’da, 20 Aralık’ta parlamento, ölüm cezası öngören suç sayısını 12’den 18’e çıkaran yeni bir ceza kanunu çıkardı. ⁵⁶
- 11 Mayıs’ta Myanmar Devlet İdare Konseyi, devlete ait bir silahın hukuka aykırı olarak bulundurulmasına ölüm cezası getiren Silah Yasası’nı çıkardı. ⁵⁷
- 25 Eylül’de, Kore Cumhuriyeti (Güney Kore) Ulusal Meclisi, Ceza Kanunu’nda, cinayet veya bir bebeğin terk edilmesi için öngörülen cezaları, azami ceza olarak ölüm cezasını içerecek şekilde artıran yasa değişiklikleri yaptı. ⁵⁸ Güney Kore’deki yasa değişiklikleri, Adalet Bakanı Han Dong-hoon’un 30 Ağustos’ta yaptığı ve ülke genelindeki ceza infaz kurumları yetkililerinden infaz odalarının bakımlı tutulmasını sağlamak için denetimler yapmalarını istediğini belirttiği açıklamanın ⁵⁹ ve verilmesinin üzerinden 30 yıl geçtikten sonra ölüm cezalarının

⁵¹ BM Yargısız, Ani ve Keyfi İnfazlar Özel Raportörü, askeri ve diğer özel mahkemelerin “ölüm cezası davalarında gerekli olan adil yargılama standartlarına eksiksiz olarak uyulmasını sağlamaya uygun olmadığı”ni ve “ölüm cezası verme yetkilerinin olmaması gerektiği”ni açıklamıştır. BM Yargısız, Ani ve Keyfi İnfazlar Özel Raportörü’nün raporu, BM Belge No: A/67/275, 9 Ağustos 2012, para. 33.

⁵² Uluslararası Af Örgütü, bu davalardaki yargılamaları özel olarak takip etmese de uzun yıllardır mahkemenin kuruluşu ve yargılamaların adil olup olmadığıyla ilgili kaygılarını dile getirmektedir. Örneğin, bkz. Uluslararası Af Örgütü, “Bangladeş: İki muhalif lider, yargılama ve temiz aşamalarındaki ciddi kusurlar yüzünden her an infaz edilebilir,” 27 Ekim 2015, [amnesty.org/en/latest/news/2015/10/bangladesh-imminent-executions/](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/10/bangladesh-imminent-executions/); “Bangladeş: Nizami’nin infazı adaleti sağlamayacak”, 10 Mayıs 2016, [amnesty.org/en/latest/press-release/2016/05/bangladesh-nizami-execution-will-not-deliver-justice/](https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2016/05/bangladesh-nizami-execution-will-not-deliver-justice/).

⁵³ BM Genel Kurulu, *Afganistan’da insan haklarının durumu – Afganistan’da insan haklarının durumuna ilişkin BM Özel Raportörü Richard Bennett’in raporu*, BM Belge No: A/78/338, 1 Eylül 2023, para.33

⁵⁴ Uluslararası Af Örgütü, “Japonya: Dünyanın en uzun süredir tutuklu bulunan ölüm cezasını mahkumunu yeniden yargılama kararı adaletin sağlanması yönünde bir adım”, 13 Mart 2023, [amnesty.org/en/latest/news/2023/03/japan-retrial-ruling-is-step-towards-justice-for-worlds-longest-serving-death-row-prisoner/](https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/03/japan-retrial-ruling-is-step-towards-justice-for-worlds-longest-serving-death-row-prisoner/).

⁵⁵ Asahi Shimbum, “Eski ölüm cezası mahkumu Hakamada için yeniden yargılama başlıyor”, 27 Ekim 2023, [asahi.com/ajw/articles/15040093](https://www.asahi.com/ajw/articles/15040093)

⁵⁶ Project 39A, *Bharatiya Nyaya Sanhita Yasa Tasarısı – Kapsamlı Bir Değerlendirme*, 2023, s. 18, <https://p39ablog.com/2023/08/bharatiya-nyaya-sanhita-bill-2023-a-substantive-analysis/>

⁵⁷ Burma News International, *Ordu konseyi ölüm cezası öngören Silah Yasası’nı çıkardı*, 15 Mayıs 2023, <https://www.bnionline.net/en/news/military-council-adopts-arms-act-carries-death-penalty>

⁵⁸ Kore Cumhuriyeti Ulusal Meclisi, “Genel Kurul Sonuçları – Ceza Kanunu değişiklikleri dahil 51 yasa tasarısı genel kuruldan geçti”, 25 Eylül 2023, <https://korea.assembly.go.kr:447/portal/En/bbs/B0000170/view.do?nttlD=2583361&menuNo=1500099&sdte=&edate=&searchDtGbn=c0&pageUnit=10&pdCndCd=A&pageIndex=1>

⁵⁹ Yonhap News, “Adalet Bakanı infaz merkezlerinin bakımlı tutulmasını istedi”, 30 Ağustos 2023, <https://en.yna.co.kr/view/AEN20230830007200315>

2023’TE ÖLÜM CEZALARI VE İNFAZLAR

uygulanamayacağı yönündeki hükmü Ceza Kanunu'ndan kaldıran yasa teklifinin Bakanlar Kurulu tarafından onanmasının ardından gerçekleştirildi.⁶⁰

Yıl boyunca, Asya-Pasifik bölgesinde ölüm cezasının kaldırılması yönünde de önemli gelişmeler kaydedildi. Pakistan'da, uyuşturucuyla bağlantılı suçlarda ölüm cezasını kaldıran yasa Temmuz ayında yürürlüğe girdi.⁶¹

4 Temmuz 2023'te, Malezya'da zorunlu ölüm cezasını kaldıran ve ölüm cezasının geçerli olduğu tüm suçlar için ceza takdiri getiren 2023 tarihli Zorunlu Ölüm Cezasının Kaldırılması Yasası (846 Sayılı Yasa) yürürlüğe girdi.⁶² O tarihten beri, Yüksek Mahkemelerce ölüm cezası öngören suçlardan mahkum edilen sanıklar, ölüm cezasına veya 30 ila 40 yıl hapis ve kırbaç cezası⁶³ gibi alternatif cezalara mahkum edilebilmekte ya da Temyiz Mahkemesi veya Federal Mahkeme'ye yapılan olağan başvurular sonucunda ölüm cezaları hafifletilebilmektedir. 12 Eylül 2023 tarihinde yürürlüğe giren bir yasa da Federal Mahkeme'ye, ölüm cezası veya ömür boyu hapis cezasına mahkum edilmiş olan ve olağan temiz yollarını tüketen 1.020 kişiye yeniden ceza verme konusunda özel yetki tanıdı.⁶⁴ Uluslararası Af Örgütü'nün, Malezya mahkemelerine ceza takdiri verilmesinden bu yana geçen altı aylık döneme ilişkin değerlendirmesi, hükme bağlanan veya onanan ölüm cezası sayısında önemli bir azalma olduğunu gösterdi.⁶⁵

Şubat ayında, Sri Lanka Başsavcısı, Yüksek Mahkeme'ye, Cumhurbaşkanı Ranil Wickremesinghe'nin ölüm cezası uygulamasına izin vermeme kararı aldığını bildirdi.⁶⁶

⁶⁰ Korea Herald, "Bakanlar Kurulu ölüm cezasında zaman aşımı hükmünü kaldıran yasa tasarisini onayladı", 5 Haziran 2023, <https://www.koreaherald.com/view.php?ud=20230605000586>

⁶¹ Pakistan Today, "Pakistan uyuşturucu ticareti hükümlüleri için ölüm cezasını kaldırıyor", 26 Temmuz 2023, <https://www.pakistantoday.com.pk/2023/07/26/pakistan-ends-capital-punishment-for-drug-trafficking-convicts/>

⁶² 846 Sayılı Yasa aynı zamanda müebbet hapis cezalarını da kaldırdı.

⁶³ Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 289. Maddesi uyarınca 50 yaşın üzerindeki erkekler ve kadınlar kırbaç cezasından muaf.

⁶⁴ Başbakan Hükümetinde Hukuk ve Kurumsal Reform Bakanı Datuk Seri Azalina Othman Said'in yayımladığı sayılara göre, 17 Kasım 2023'te başvuru hakkı olan 1.020 kişinin hepsi yeniden cezalandırma için başvuruda bulundu. *The Star*, "Ölüm cezası ve ömür boyu hapis cezasının gözden geçirilmesi talebiyle yapılan 1.020 başvuru işleme alındı", 17 Kasım 2023, [thestar.com.my/news/nation/2023/11/17/1020-applications-to-review-death-penalty-and-life-imprisonment-cases-filed-says-ramkarpal](https://www.thestar.com.my/news/nation/2023/11/17/1020-applications-to-review-death-penalty-and-life-imprisonment-cases-filed-says-ramkarpal)

⁶⁵ Uluslararası Af Örgütü, "Malezya: Ceza takdirinin ilk altı ayı, infazları erteleme yasaasının acilen süresiz olarak uzatılması gerektiğinin altını çiziyor", 26 Şubat 2024, <https://www.amnesty.org/en/documents/act50/7750/2024/en/>

⁶⁶ Adaderana.lk, "Cumhurbaşkanı'nın ölüm cezası kararı Yüksek Mahkeme'ye bildirildi", 23 Şubat 2023, <https://www.adaderana.lk/news.php?nid=88603>

2023'TE ÖLÜM CEZALARI VE İNFAZLAR

AVRUPA VE ORTA ASYA

BÖLGESEL EĞİLİMLER

- Belarus 2023'te de Avrupa'da ölüm cezasına başvuran tek ülkeydi.
- Rusya ve Tacikistan infazları ertelemeye devam etti.
- Ermenistan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) ölüm cezasının her durumda kaldırılmasına ilişkin 13 No'lu Protokolü'nü onayladı, Azerbaycan imzaladı.

ÜLKE ⁶⁷	2022 YILINDA KAYDEDİLEN İNFAZLAR	2022 YILINDA KAYDEDİLEN ÖLÜM CEZALARI	2023 YILI SONUNDA ÖLÜM CEZASINA MAHKUM EDİLDİĞİ BİLİLEN KİŞİLER
BELARUS	0	1	1+
RUSYA	0	0	0
TACİKİSTAN	0	0	0

Belarus'ta bir erkek cinayetten hüküm giydi ve ölüm cezasına çaptırıldı. ⁶⁸ 2023 sonunda en az bir kişi ölüm cezasının infazını bekliyordu. ⁶⁹ 9 Mart'ta, Devlet Başkanı Aleksandr Lukaşenko, vatana ihanet fiilleri işlemekten suçlu bulunan kamu görevlilerini ve askeri personeli ölüm cezasına tabi kılan bir yasa tasarısını onayladı. ⁷⁰ Yasa, uluslararası hukuk uyarınca ölüm cezasını "en ciddi suçlar" ⁷¹ ile sınırlandırılan kuralı ve Belarus'un da taraf olduğu Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin ⁷² onaylanmasından ardından, ölüm cezası öngörmeyen suçlar için ölüm cezası getirilmemesi şartını ihlal etmektedir. ⁷³

19 Ekim'de Ermenistan, onay belgesini teslim ederek AİHS 13 No'lu Protokolün onay sürecini tamamladı. ⁷⁴

8 Mart'ta Azerbaycan, AİHS'in ölüm cezasının her durumda kaldırılmasına ilişkin 13 No'lu Protokolü'nü imzalayan son Avrupa Konseyi ülkesi oldu. Bu adım, Azerbaycan'ın Protokolü onaylayarak ülkede yasal olarak bağlayıcı hale getirmesinin yolunu açtı. ⁷⁵

⁶⁷ Kazakistan'da ölüm cezasını kaldıran yasa Ocak 2022'de yürürlüğe girdi; ancak Uluslararası Af Örgütü "2022'de ölüm cezaları ve infazlar" (ACT 50/6548/2023) raporunda, ülkede infaz sırasındaki son kişiye verilen ölüm cezasının ne durumda olduğunu doğrulayamadığını belirtmişti. Buna karşılık, Kazakistan yetkilileri Mart 2024'te Uluslararası Af Örgütü'ne verdikleri bilgide, son ölüm cezasının Kostanay bölgesi Arkalık Şehir Mahkemesi tarafından 4 Şubat 2022'de ömür boyu hapis cezasına çevrildiğini teyit etti. Bu nedenle Kazakistan, 2023 raporunda izlenen ülkeler listesinden çıkarıldı.

⁶⁸ Viasna İnsan Hakları Merkezi, "Slutsk'ta ölüm cezası yasaladı," 19 Ekim 2023, <https://dp.spring96.org/en/news/113117>

⁶⁹ Uluslararası Af Örgütü, Belarus'ta 2023 sonunda bir kişinin ölüm cezası altında olduğunu doğruladı. Ancak Uluslararası Af Örgütü, 25 Ekim 2019'da ölüm cezasına mahkum edilen Viktor Serhel'in durumu hakkında kesin bilgi verememektedir. Viktor Serhel'in itirazı 31 Ocak 2020'de Yüksek Mahkeme tarafından reddedildi ve o tarihten bu yana durumu gizliliğini koruyor, <https://spring96.org/en/news/110810>

⁷⁰ Global Voices, "Lukaşenko Belarus'unda muhalefeti cezalandırma yolları" 2 Mayıs 2023, <https://globalvoices.org/2023/05/02/ways-of-punishing-dissent-in-lukashenkas-belarus/>

⁷¹ BM İnsan Hakları Komitesi, Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin yaşam hakkına ilişkin 6. Maddesi hakkında Genel Yorum 36, 3 Eylül 2019, BM Belge No: CCPR/C/GC/36, para 35.

⁷² BM İnsan Hakları Komitesi, Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin yaşam hakkına ilişkin 6. Maddesi hakkında Genel Yorum 36, 3 Eylül 2019, BM Belge No: CCPR/C/GC/36, para 35.

⁷³ BM, "Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'ni Onaylayan Ülkeler", 16 Aralık 1966,

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtidsg_no=IV-4&chapter=4&clang=en

⁷⁴ Avrupa Konseyi, "Ermenistan ölüm cezasını her durumda kaldıran 45. üye ülke oldu", 19 Ekim 2023, <https://www.coe.int/en/web/portal/-/armenia-becomes-45th-member-state-to-abolish-the-death-penalty-in-all-circumstances>

⁷⁵ Avrupa Konseyi, "Azerbaycan, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin ölüm cezasının her durumda kaldırılması hakkındaki 13 No'lu Protokolü'nü imzaladı," 8 Mart 2023, <https://www.coe.int/en/web/abolition-death-penalty/-azerbaijan-signed-protocol-no.-13-to-the-convention-for-the-protection-of-human-rights-and-fundamental-freedoms-concerning-the-abolition-of-the-death-penalty-in-all-circumstances>

2023'TE ÖLÜM CEZALARI VE İNFAZLAR

ORTA DOĞU VE KUZAY AFRİKA

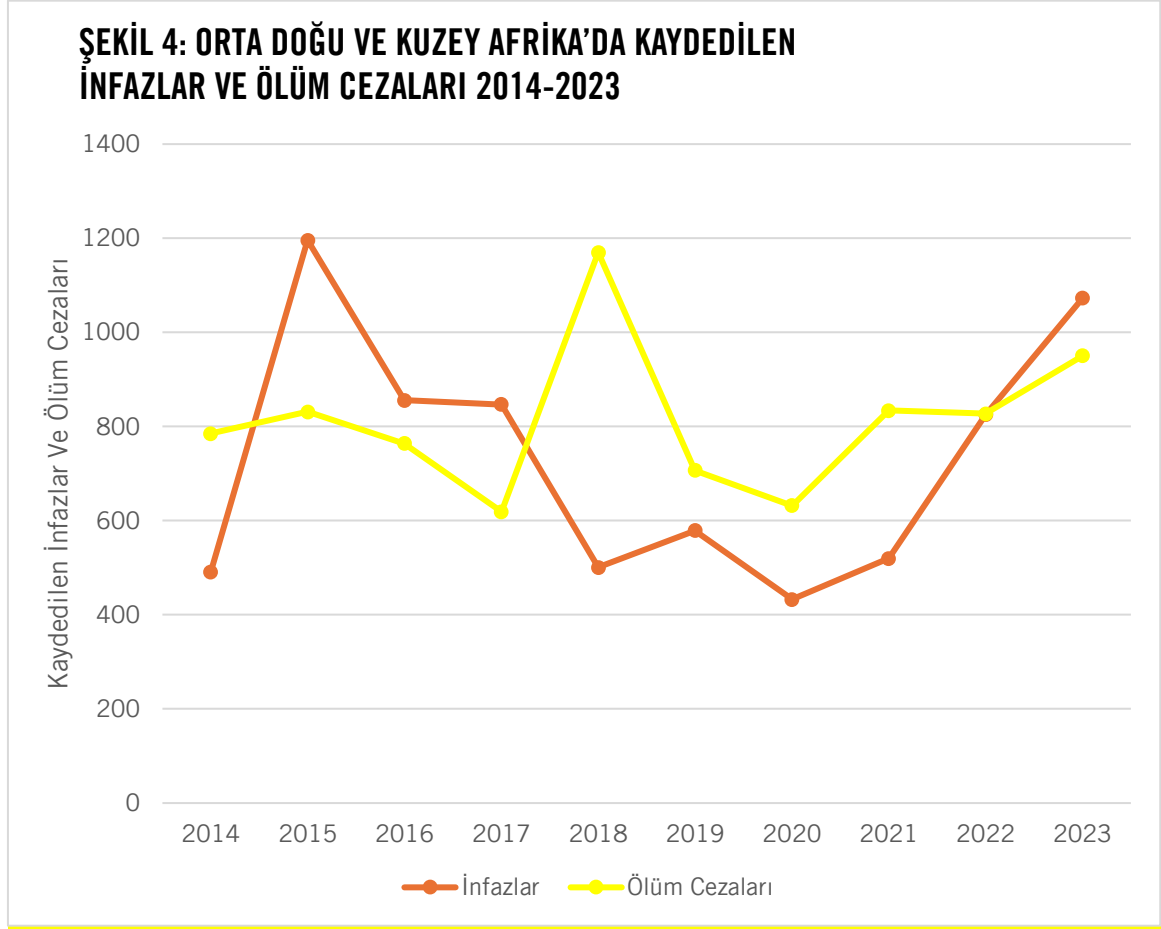
BÖLGESEL EĞİLİMLER

- Bölgede ölüm cezası kullanımını arttı.
- Kayıtlı infazlar %30, kayıtlı ölüm cezaları ise %15 oranında arttı.
- Bilinen infazlar on yıl içinde ikinci kez 1.000'in üzerine çıktı.
- Bölge genelinde bilinen infazların %80'i İran tarafından gerçekleştirildi.

ÜLKE	2023 YILINDA KAYDEDİLEN İNFAZLAR	2023 YILINDA KAYDEDİLEN ÖLÜM CEZALARI	2023 YILI SONUNDA ÖLÜM CEZASINA MAHKUM EDİLDİĞİ BİLİLEN KİŞİLER
CEZAYİR	0	38+	+
BAHREYN	0	0	40+
MISIR	8	590	+
İRAN	853+	+	+
IRAK	16+	138+	8,421+
İSRAİL ⁷⁶	0	0	0
ÜRDÜN	0	3+	222+
KUVEYT	5	9+	30+
LÜBNAN	0	11+	+
LİBYA	0	29+	+
FAS/BATI SAHRA	0	2+	+
UMMAN	0	0	+
FİLİSTİN (DEVLETİ)	+	27+	+
KATAR	0	8	+
SUUDİ ARABİSTAN	172	3+	31+
SURİYE	+	+	+
TUNUS	0	3+	+
BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ	0	4+	20+
YEMEN	15+	81+	161+

⁷⁶ Uluslararası Af Örgütü İsrail'i adi suçlar için ölüm cezası uygulamayan ülkeler arasında sınıflandırıyor. Bunun nedeni, ülke yasalarının, sadece askeri hukuk kapsamındaki veya olağanüstü koşullarda işlenen suçlar gibi istisnai suçlarda ölüm cezası öngörmesidir. Ülkede son infaz 1962 yılında gerçekleştirilmişti.

Uluslararası Af Örgütü 2023'te Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde ölüm cezası kullanımının arttığını kaydetti. Bölgede kayıtlı infazlar 2022'de 825'ten 2023'te 1.073'e %30 oranında arttı. Kayıtlı ölüm cezaları da 2022'de 827'den 2023'te 950'ye olmak üzere artış gösterdi.

2023'te bölge genelinde, geçen yıla aynı sekiz ülkenin infaz uyguladığı biliniyor. Bunlar Mısır, İran, Irak, Kuveyt, Filistin (Devleti), Suudi Arabistan, Suriye ve Yemen'dir.

2022'ye kıyasla şu ülkelerde kayıtlı infazlar azaldı: Mısır (24'ten 8'e), Kuveyt (7'den 5'e) ve Suudi Arabistan (196'dan 172'ye). Buna karşın, kayıtlı infazlar şu ülkelerde arttı: İran (576'dan 853'e), Irak (11'den 16'ya) ve Yemen (4'ten 15'e). 2023'te bölgede kaydedilen 1.073 infazla, on yıl içinde ikinci kez, 2015'ten bu yana ilk kez olmak üzere bilinen infaz sayısı 1.000'in üzerine çıkmış oldu.

Uluslararası Af Örgütü, Bahreyn, İsrail ve Umman hariç bölgedeki tüm ülkelerde (toplam 17 ülke; 2022'de bu sayı 16'ydı) ölüm cezası verildiğini kaydetti. 2023'te kaydedilen 950 ölüm cezasından 590'ı (%62'si) Mısır'da hükme bağlandı.⁷⁷ Mısır'da kaydedilen ölüm cezalarından 577'si cinayet, 6'sı uyuşturucuyla bağlantılı suçlar, 4'ü tecavüz ve 3'ü bilinmeyen suçlar nedeniyle verildi. Mısır'da en az 62 ölüm cezası kadınlara verildi. Uluslararası Af Örgütü, İran'da ölüm cezaları verildiğini doğruladı fakat güvenilir bir asgari sayı elde edemedi. Bölgede en az 22 cezada hafifletme ve en az 6 af kararı verildi.

İran, Suudi Arabistan ve Irak, 2023'te bölge genelinde en fazla infaz gerçekleştiren ülkelerdi. İran (%80), Suudi Arabistan (%16) ve Irak (%1), bölgede kaydedilen tüm infazların %97'sinden sorumluydu.

⁷⁷ Ölüm cezalarının birçoğu, olağanüstü hâl mahkemelerinde görülen davalar da dahil olmak üzere işkence ve zorla kaybetmelere ilişkin güvenilir beyanların gölge düşürdüğü haksız yargılamaların ardından verildi.

Irak'ta yetkililer, Aralık ayında Nasiriye Merkez Cezaevi'nde önceden haber vermeden 13 kişiyi toplu olarak infaz etti.⁷⁸ Bu olay, ülkedeki toplu infazların yeniden başladığının bir işaretiydi.⁷⁹ Uluslararası Af Örgütü'nün kaydettiği 16 infazdan hiçbiri Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nde gerçekleşmedi.

Suudi Arabistan'da altı kadın, 166 erkek olmak üzere 172 kişi infaz edildi.⁸⁰ Bu kişilerin vatandaşı oldukları ülkeler şöyleydi: Suudi Arabistan (134), Bangladeş (8), Yemen (8), Hindistan (4), Pakistan (4), Bahreyn (2), Mısır (2), Sudan (2), Etiyopya (1), Gana (1), Ürdün (1), Filistin (Devleti) (1), Filipinler (1), Nepal (1), Uyuğu Bilinmeyen (1) ve ABD (1). İnfazların 105'i cinayet, 25'i terörle bağlantılı suçlar, 10'u cinayet ve uyuşturucuyla bağlantılı suçlar, altısı cinayet ve gasp, dördü insan kaçırma ve tecavüz, üçü cinayet ve terörle bağlantılı suçlar, üçü cinayet, gasp ve uyuşturucuyla bağlantılı suçlar, ikisi uyuşturucuyla bağlantılı suçlar, ikisi cinayete teşebbüs, uyuşturucuyla bağlantılı suçlar ve alkollü araç kullanma, ikisi terörle bağlantılı suçlar ve tecavüz, ikisi tecavüz, biri silahlı soygun, tecavüz ve cinayete teşebbüs, biri silahlı soygun, ateş açma ve cinayete teşebbüs, biri insan kaçırma ve cinayet, biri vatana ve orduya ihanet, biri orduya ihanet, biri cinayete teşebbüs, gasp ve uyuşturucuyla bağlantılı suçlar, biri cinayet ve çocuğun cinsel istismarı ve biri terörle ve uyuşturucuyla bağlantılı suçlar nedeniyle gerçekleştirildi. 172 infazdan 68'i *kıyas* suçlarından, 52'si *tazir* suçlarından, 50'si *had* suçlarından (Allah'a karşı işlenen suçlar) uygulandı, iki infaz ise bilinmeyen bir kategorideydi.⁸¹

Mart ayında yetkililer, Suudi Arabistan'da yapılan haksız bir yargılamanın ardından uyuşturucuyla bağlantılı bir suçtan hüküm giyen ve 2015'ten bu yana ölüm cezası altında olan Ürdünlü Hüseyin Ebu El Kheyri infaz etti.⁸² Temmuz ayında, Suudi Arabistan Özel Ceza Mahkemesi, Muhammed El Hamdi'yi yalnızca Suudi yetkilileri eleştirdiği tweet'leri nedeniyle ölüme mahkum etti.⁸³

İran'da⁸⁴ yetkililer, Eylül-Aralık 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Kadın, Yaşam, Özgürlük" protestolarının ardından halk arasında korku yaymak ve iktidarlarını güçlendirmek için ölüm cezasına daha sık başvurur oldu. Kaydedilen 853 infaz, İran'ın 31 eyaletinden 30'unda uygulandı. İnfazların eyaletlere göre dağılımı şöyleydi: Elburz (177), Sistan ve Belucistan (67), Kirman (66), Fars (57), İsfahan (49), Batı Azerbaycan (46), Luristan (42), Güney Horasan (42), Hürmüzgan (35), Razavi Horasan (32), Merkezi (28), Hemedan (25), Doğu Azerbaycan (21), Gilan (19), Kürdistan (18), Kirmanşah (18), Erdebil (17), Huzistan (16), Kazvin (12), Zencan (12), Gülistan (11), Kum (11), Kohgiluyeh ve Buyer Ahmed (7), İlam (7), Yezd (6), Mazenderan (5), Tahran (3), Simnan (2), Kuzey Horasan (1) ve Buşehr (1).

İran'da infaz edilen 853 kişiden 821'i erkek, 24'ü kadındı, sekiz kişinin ise toplumsal cinsiyeti bilinmiyordu. Uluslararası Af Örgütü'nün kaydettiği infazlardan 481'i uyuşturucuyla bağlantılı suçlar, 292'si cinayet⁸⁵, 38'i aşırı geniş ve muğlak bir biçimde ifade edilen "Allah'a düşmanlık" ve/veya "dünyada yozlaşmayı yaymak" suçları ve biri "devlete karşı silahlı isyan", 22'si tecavüz, ikisi "dinden dönme" ve "İslam peygamberine hakaret", biri "zina" ve 16'sı kurumun belirleyemediği suçlar nedeniyle gerçekleştirildi.

İnfazlar İran'ın Beluci etnik azınlığını orantısız etkiledi. Yetkililer Beluci azınlıktan 166 erkek, altı kadın olmak üzere en az 172 kişiyi infaz etti. Bu sayı, Belucilerin İran nüfusunun yaklaşık %5'ini oluşturmalarına rağmen tüm infazların %20'sine karşılık gelmektedir. Beluciler ülkenin çeşitli eyaletlerinde infaz edildi ve bu gruptan infaz edilen kişilerin eyaletlere göre dağılımı şöyleydi: Sistan ve Belucistan eyaletinde 59 kişi, Kirman eyaletinde 31 kişi, Güney Horasan eyaletinde 24 kişi, Razavi Horasan eyaletinde 16 kişi, Hürmüzgan

⁷⁸ "Toplu İnfazlara Yeniden Başlayan Irak'ta 13 Erkek Aniden İnfaz Edildi", *Time*, 26 Ocak 2024, <https://time.com/6589057/iraq-mass-executions-capital-punishment/>

⁷⁹ Bu, Uluslararası Af Örgütü'nün Irak'ta 21 kişinin infaz edildiği Kasım 2020'den bu yana kaydettiği ilk toplu infazıdır.

⁸⁰ Suudi Arabistan'daki infaz sayısı, İçişleri Bakanlığı'nın, Suudi Arabistan hükümetinin resmi haber ajansı olan Suudi Basın Ajansı aracılığıyla yaptığı resmi açıklamalara dayanmaktadır.

⁸¹ Suudi Arabistan'da şeriata göre iki suç kategorisi bulunmaktadır: Cezası sabit olan suçlar yani *had* ve *kıyas* suçları ile sabit bir cezası olmayan suçlar yani *tazir* suçları. *Had* (çoğulu *hudud*) suçları, Allah'a karşı işlenen suçlar olarak değerlendirilir ve Allah tarafından emrolunan, sabit cezaları vardır. Örneğin şeriata göre, zina, can kaybıyla sonuçlanan soygun ve dinden dönme gibi pek çok *had* suçunun cezası ölümdür. *Kıyas*, bir kişiye veya aileye karşı işlenen suçlardır; cezası da işlenen suçla eşdeğerdir (kısasa kıyas). Cinayet söz konusu olduğunda, öldürülen kişinin yakınları ölüm cezası isteyebilir veya suçluyu affedip "kan parası" (*diyet*) olarak bilinen maddi tazminatı kabul edebilir. Şeriata göre sabit cezası olmayan suçlara *tazir* suçları denir. Bu suçların cezası, cezanın belirlenmesinde takdir yetkisini kullanan hakimlerce belirlenir ve önceki yargı kararları hakimler için bağlayıcı birer emsal teşkil etmez. Örneğin hakimler, suçun *had* suçu olarak sınıflandırılması için gerekli kanıt standartları karşılanmadığında dahi, zina ile suçlanan kişilere ölüm cezası vermek için takdir yetkilerini kullanabilirler.

⁸² Uluslararası Af Örgütü, "Suudi Arabistan: Ürdünlü erkeklerin infazı 'insan hayatının korkakça hiçe sayıldığını' gösteriyor" (Haber, 13 Mart 2023), <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/03/saudi-arabia-execution-of-jordanian-man-reveals-callous-disregard-for-human-life/>

⁸³ Uluslararası Af Örgütü, "Suudi Arabistan: Sosyal medya paylaşımlarından suçlu bulunan kişi hakkındaki 'akıl dışı' mahkumiyet kararı ve ölüm cezası düşürülmeli" (Haber, 31 Ağustos 2023), <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/08/saudi-arabia-drop-ludicrous-conviction-and-death-sentence-against-man-convicted-over-social-media-posts/>

⁸⁴ 2023'te İran'da ölüm cezası kullanımı hakkında daha fazla bilgi almak ve araştırmamız okumak için bkz. Uluslararası Af Örgütü, "Bizi Öldürmelerine İzin Vermeyin": İran'ın 2022 ayaklanmasından beri aralıksız devam eden infaz krizi (İndeks: MDE 13/7869/2024), Nisan 2024, <https://www.amnesty.org/en/documents/mde13/7869/2024/en/>

⁸⁵ Cinayet nedeniyle infaz edildiği kaydedilen 292 kişiden biri tecavüzdən de mahkum edilmişti; ancak Uluslararası Af Örgütü bu infazı iki kez saymamak için cinayet kategorisine aldı.

2023'TE ÖLÜM CEZALARI VE İNFAZLAR

eyaletinde 15 kişi, İsfahan eyaletinde sekiz kişi, Fars eyaletinde beş kişi, Yezd eyaletinde üç kişi, Elburz eyaletinde iki kişi, Gülistan eyaletinde iki kişi, Hemedan eyaletinde iki kişi, Simnan eyaletinde iki kişi, Erdebil eyaletinde bir kişi, Mazenderan eyaletinde bir kişi ve Kum eyaletinde bir kişi.

Kaydedilen 853 infazdan en az 520'si (%61) Devrim Mahkemeleri'nin, en az 317'si (%37) ise ceza mahkemelerinin kararları üzerine gerçekleştirildi. On altı vakada ölüm cezasını hangi mahkemenin hükme bağladığı bilinmiyordu. Kasım ayında yetkililer, Elburz eyaletinin başkenti Kerec'deki Gazelhisar Cezaevi'nde İran'ın Kürt Sünni azınlığından iki erkeği, Hasem Abesteh ve Eyüb Kerimi'yi infaz etti. Tahran 15. Devrim Mahkemesi iki erkeği hiçbir şekilde adil olmayan bir yargılamanın ardından "dünyada yozlaşmayı yaymak" ve ulusal güvenlik suçlarından ölüme mahkum etmişti.⁸⁶

Uluslararası Af Örgütü, suç tarihinde henüz çocuk yaşta olan beş kişinin infaz edildiğini kaydetti. Bunlar Adil Damani, Ali Necefi, Abdülsamed Şahuzehi, Hamidrıza Azeri ve Mahmud Rigi'dir. Hamidrıza Azeri infaz tarihinde hâlâ çocuktuktu (17 yaşındaydı).

Yetkililer, "Allah'a düşmanlık" ve "dünyada yozlaşmayı yaymak" suçlarından ölüm cezasına mahkum edilen Afganistan vatandaşı iki kişinin de aralarında bulunduğu sekiz erkeği halka açık olarak infaz etti.⁸⁷ Mayıs 2023'te tecavüz nedeniyle halka açık olarak uygulanan bir infazda, devlet medyasında infazın görüntülerini yayınlayan videolar infazı izleyenler arasında çocukların da olduğu gösteriyordu.⁸⁸

Aralık ayında yetkililer, 15 yaşındayken zorla evlendirildiği erkeğin öldürülmesi olayında Tahran'da bir mahkeme tarafından kısas kuralına göre ölüme mahkum edilen genç bir kadını – Samira Sabzian Fard – infaz etti.⁸⁹

⁸⁶ Uluslararası Af Örgütü, "Dört Kürt erkek ciddi risk altında" (İndeks: MDE 13/7580/2024), 12 Ocak 2024, <https://www.amnesty.org/en/documents/mde13/7580/2024/en/>

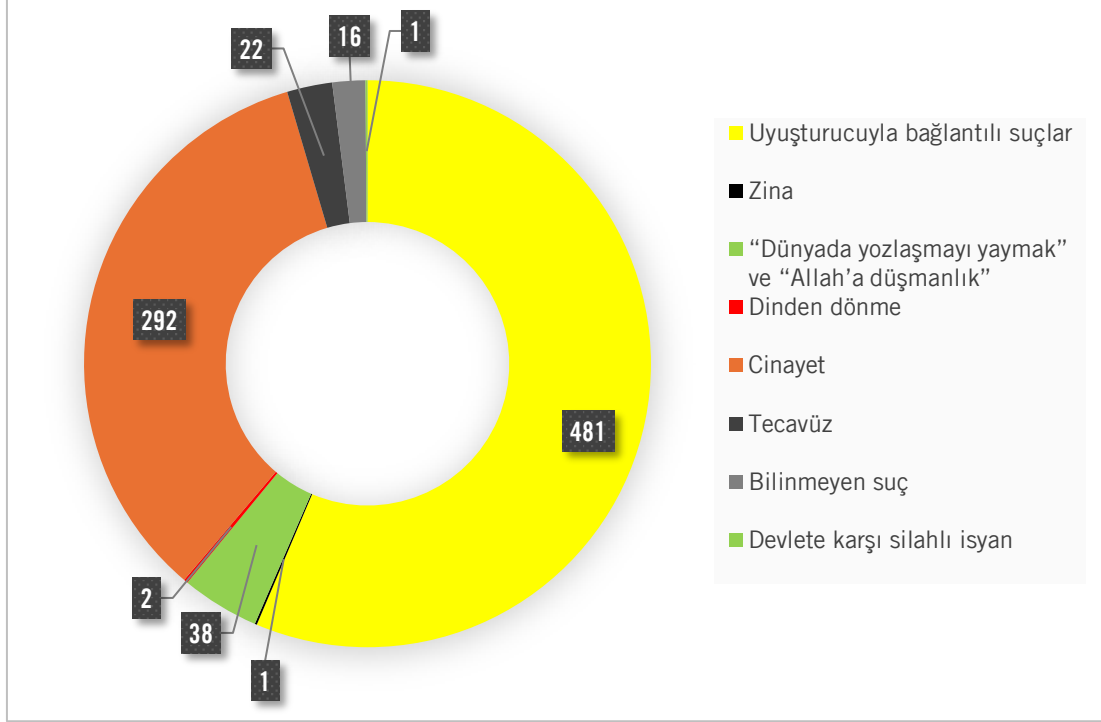
⁸⁷ Mizan Çevrimiçi Haber Ajansı, "Şah Çerağ Türbesi'ne yönelik terör saldırısının iki faili halka açık olarak infaz edildi", 8 Temmuz 2023, <https://www.mizanonline.ir/fa/news/4722173>

⁸⁸ Amerika'nın Sesi (VOA), "Meraga'da bir erkeğin infazı çocukların gözü önünde gerçekleştirildi; Savcı: O bir şeytan ve tecavüzcüydü", 25 Mayıs 2023, <https://ir.voanews.com/a/maraghe-execution-iran-rape/7108897.html>

⁸⁹ Iran Human Rights, "Samira Sabzian Gazelhisar Cezaevi'nde İnfaz Edildi", 20 Aralık 2023, <https://iranhr.net/en/articles/6415/>

2023'TE ÖLÜM CEZALARI VE İNFAZLAR

ŞEKİL 5: 2023'TE İRAN'DAKİ İNFAZLARIN SUÇLARA GÖRE DAĞILIMI

İran'da kaydedilen 853 infazdan en az 545'i, kasten öldürme içeren “en ciddi suçlar” eşliğini karşılamayan suçlarda ölüm cezası kullanımını yasaklayan uluslararası hukuka göre ölüm cezasıyla sonuçlanmaması gereken fiillerden ötürü hukuka aykırı olarak gerçekleştirildi.⁹⁰ 2023'te kaydedilen tüm infazların %56'sını oluşturan uyuşturucuyla bağlantılı suçlarda uygulanan 481 infaz buna dahildir. Bu sayı, bu türde infazların 2022'de kaydedilen 255 infaza kıyasla %89 oranında arttığını, 2021'de kaydedilen 132 infaza kıyasla ise üç katın üzerine çıktığını göstermektedir. Artış, İbrahim Reisi'nin cumhurbaşkanı olduğu, Gulamhüseyn Ejei'nin de Yargı Gücü Başkanı olarak atandığı 2021'den bu yana İran'ın uyuşturucuyla mücadele politikasındaki ölümcül değişimi yansıtmaktadır.

2023'te “Allah'a düşmanlık” ve/veya “dünyada yozlaşmayı yaymak” suçlarından infaz edildiği kaydedilen 38 kişinin yarısından fazlası, gasp, casusluk, silah bulundurma, silah doğrultma ve Kürt muhalif gruplara üyelik gibi (kastan öldürme içermedikleri için) ölüm cezasıyla sonuçlanmaması gereken fiiller nedeniyle infaz edildi. Diğer dokuz vakada bu muğlak ve aşırı geniş suçlamalar, bir kamu görevlisinin ölümüyle ilgili olaylar kapsamında yönetildi.

“Dünyada yozlaşmayı yaymak” suçundan infaz edilenler arasında, İran'ın Ahvaz Arapları etnik azınlığına mensup Hasan Abyat da vardı.⁹¹ Abyat, 2011'de paramiliter Besic güçlerinden bir kişinin ölümü sonucunda, “muhalif grup” üyeliğinden suçlanarak ölüme mahkum edilmişti. Hasan Abyat, Besic ajanının ölümünde sorumluluğu olmadığını savunmuştu. Yetkililer Abyat'ı 20 Şubat 2023'te, önceden haber vermeden ve ailesi tarafından son kez ziyaret edilmesine izin vermeden Huzistan eyaletindeki Sepidar Cezaevi'nde gizlice infaz etti. Devrim Mahkemesi, Abyat'ı ölüm cezasına mahkum etmek için işkence altında alındığı düşünülen zorunlu “itirafı” kullandı.

En az bir kişi – Ahmed Nikoui – evli bir kadınla onaya dayalı cinsel ilişki yaşadığı gerekçesiyle 29 Nisan 2023'te Elburz eyaletindeki Kerec Merkez Cezaevi'nde “zina” suçundan infaz edildi. Kadının akıbeti ise bilinmiyor. İran'ın İslami Ceza Kanunu uyarınca, onaya dayalı evlilik dışı cinsel ilişki yaşama suçu 31

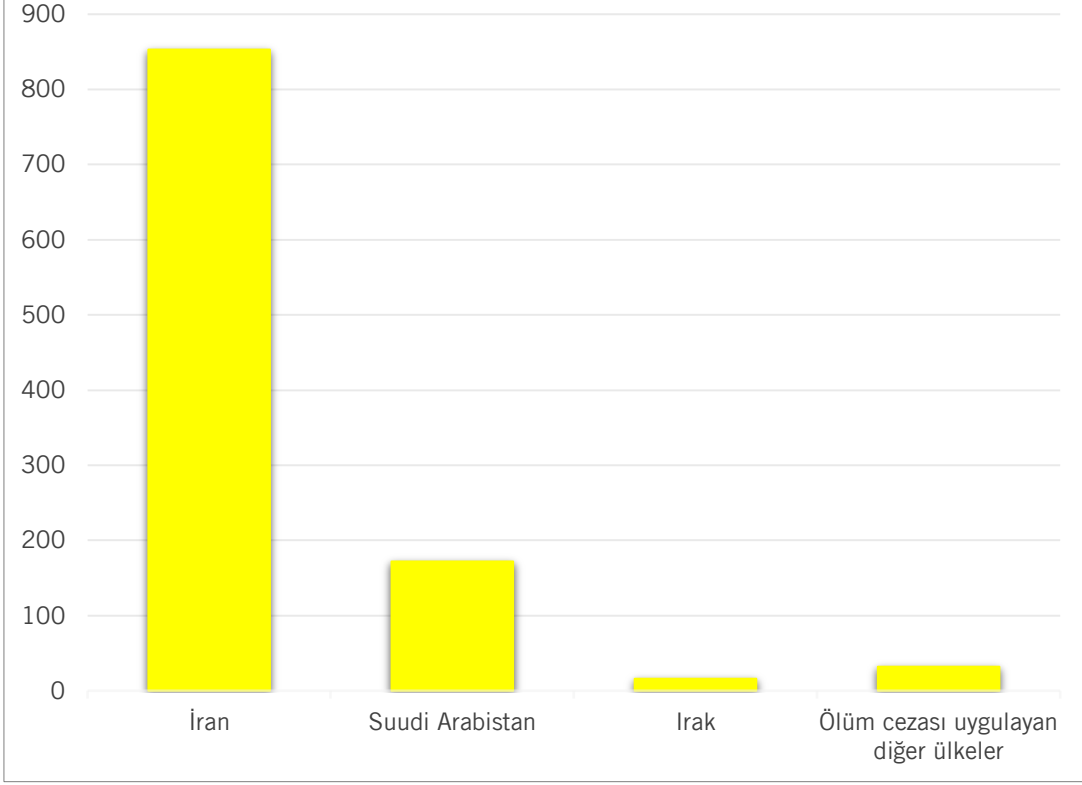
⁹⁰ “En ciddi suçlar”, uluslararası hukukun ölüm cezasına izin verdiği tek suç kategorisidir. Uluslararası kuruluşlar bunu kasten öldürme içeren suçlarla sınırlı olarak yorumlamaktadır.

⁹¹ Uluslararası Af Örgütü, “İran: Zulme uğrayan etnik azınlıklara karşı ölüm cezalarının artışıyla korkunç bir infaz dalgası yaşanıyor”, 2 Mart 2023, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/03/iran-chilling-execution-sprees-with-escalating-use-of-death-penalty-against-persecuted-ethnic-minorities/>

kırbaçtan ölüm cezasına kadar değişen yaptırımlarla cezalandırılmaktadır. Ceza, yetişkinler ile ay takvimine göre 15 yaşın üzerindeki erkek çocuklar ve 9 yaşın üzerindeki kız çocuklar için geçerli.

Yetkililer ölüm cezasına aynı zamanda İslam Cumhuriyeti rejimi ve ideolojilerine karşı çıkan veya çıktığı düşünülen kişileri cezalandırmak için de başvurdu. Altısı Eylül-Aralık 2022 tarihlerindeki “Kadın, Yaşam, Özgürlük” protestolarıyla, biri ise Kasım 2019’da ülke geneline yayılan protestolarla bağlantılı olmak üzere en az yedi kişi ülke çapındaki protestolar nedeniyle infaz edildi.

ŞEKİL 6: 2023’TE ORTA DOĞU VE KUZAY AFRİKA’DA EN ÇOK İNFAZ UYGULAYAN ÜLKELER

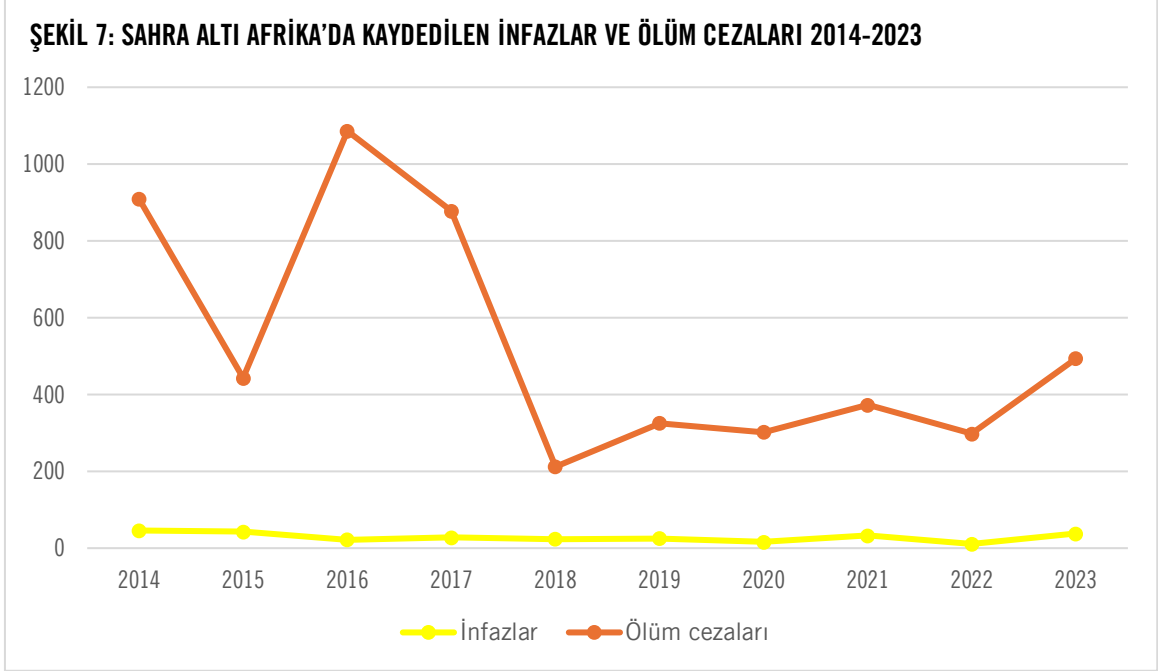
SAHRA ALTI AFRİKA

BÖLGESEL EĞİLİMLER

- Bölgede ölüm cezası kullanımında büyük bir artış yaşandı: Kayıtlı infazlar üç katın üzerine çıktı, kayıtlı ölüm cezaları ise %66 gibi yüksek bir oranda arttı.
- Somali, infaz gerçekleştirdiği bilinen tek ülkeydi.
- 2022 yılına kıyasla 2 ülke az olmak üzere 14 ülkede ölüm cezaları kaydedildi.
- Dört ülke, ölüm cezasının kaldırılması yönünde olumlu yasal adımlar attı.

ÜLKE	2023 YILINDA KAYDEDİLEN İNFAZLAR	2023 YILINDA KAYDEDİLEN ÖLÜM CEZALARI	2023 SONUNDA ÖLÜM CEZASINA MAHKUM EDİLDİĞİ BİLİLEN KİŞİLER
BOTSVANA	0	2	15+
BURKİNA FASO	0	0	0
KAMERUN	0	1+	+
KOMORLAR	0	0	+
KONGO DEMOKRATİK CUMHURİYETİ	0	33+	+
EKVATOR GİNESİ	0	0	0
ERİTRE	0	0	
ESVATİNİ	0	0	1
ETİYOPYA	0	3+	+
GAMBIYA	0	5	18
GANNA	0	10	180
KENYA	0	131	120
LESOTHO	0	0	0
LİBERYA	0	0	15+
MALAVİ	0	0	+
MALİ	0	13+	+
MORİTANYA	0	5+	170+
NİJER	0	8+	8+
NİJERYA	0	246+	3413+
SOMALİ	38+	31+	+
GÜNEY SUDAN	0	0	+
SUDAN	0	0	+
TANZANYA	0	3+	691

ÜLKE	2023 YILINDA KAYDEDİLEN İNFAZLAR	2023 YILINDA KAYDEDİLEN ÖLÜM CEZALARI	2023 SONUNDA ÖLÜM CEZASINA MAHKUM EDİLDİĞİ BİLİLEN KİŞİLER
UGANDA	0	0	+
ZAMBİYA	0	0	
ZİMBABVE	0	3	59+

2023'te Sahra Altı Afrika bölgesi, bir önceki yılda ölüm cezasına karşı kaydedilen gelişmelerin ardından bir geriye gidiş yaşadı. 2023'te hem kayıtlı infazlarda hem de kayıtlı ölüm cezalarında artış yaşandı ve 2022'den bu yana hiçbir ülke ölüm cezasını kaldırmadı.

Bölge genelinde kaydedilen infazlar 2022'de 11'den 2023'te 38'e yükselerek üç katın üzerine çıktı. Bunların tamamı, infazların 2022'ye kıyasla 6'dan 38'e büyük oranda arttığı tek bir ülkede – Somali – kaydedildi. İnfaz uygulayan ülke sayısında azalma olsa da – 2022'de 2'den 2023'te 1'e – kaydedilen 38 infaz, 2015'ten bu yana bölgede kaydedilen en yüksek toplam sayıydı.

Kayıtlı ölüm cezaları 2022'de 298'den 2023'te 494'e %66 gibi yüksek bir oranda arttı. Uluslararası Af Örgütü, bir önceki yılda kaydedilenden iki ülke az olmak üzere 14 ülkede ölüm cezası verildiğini kaydetti. 2022 yılına kıyasla şu ülkelerde kayıtlı ölüm cezalarında artış yaşandı: Kamerun (0'dan 1'e), Etiyopya (2'den 3'e), Gana (7'den 10'a), Kenya (79'dan 131'e), Mali (8'den 13'e), Nijer (4'ten 8'e), Nijerya (77'den 246'ya), Somali (10'dan 31'e) ve Zimbabve (0'dan 3'e).

Yıl içinde bölgedeki dört ülkenin yasama meclisleri ölüm cezasını kaldırmak yönünde olumlu adımlar atsa da hiçbir ülke ölüm cezasını kaldırmadı. Temmuz ayında **Gana** Parlamentosu, 1960 tarihli Cezai ve Diğer Suçlar Yasası ile 1962 tarihli Silahlı Kuvvetler Yasası'ndan ölüm cezasının kaldırılmasını öngören iki yasa tasarısı lehinde oy kullandı. Kasım ayında Gana Cumhurbaşkanı Akufo-Addo Gana Parlamentosu'na yazarak, 2023 tarihli Cezai Suçlar (Değişiklik) (2.) Yasa Tasarısı ve 2023 tarihli Silahlı Kuvvetler (Değişiklik) Yasa Tasarısını ("Yasa Tasarıları") onaylamadığını bildirdi. Cumhurbaşkanı Akufo-Addo parlamentoya, söz konusu yasa tasarıları, bu kapsamdaki yasa tasarılarının cumhurbaşkanı tarafından ya da cumhurbaşkanı adına parlamentoya sunulmasını öngören Gana Anayasası'nın 108. Maddesine aykırı

2023'TE ÖLÜM CEZALARI VE İNFAZLAR

olarak özel üyeler tarafından sunulduğu için onay vermeyi reddettiğini ilettiler.⁹² Yıl sonunda yasa tasarıları onaylanmamıştı. Gana'da bilinen son infaz 1993 yılında uygulanmıştı.

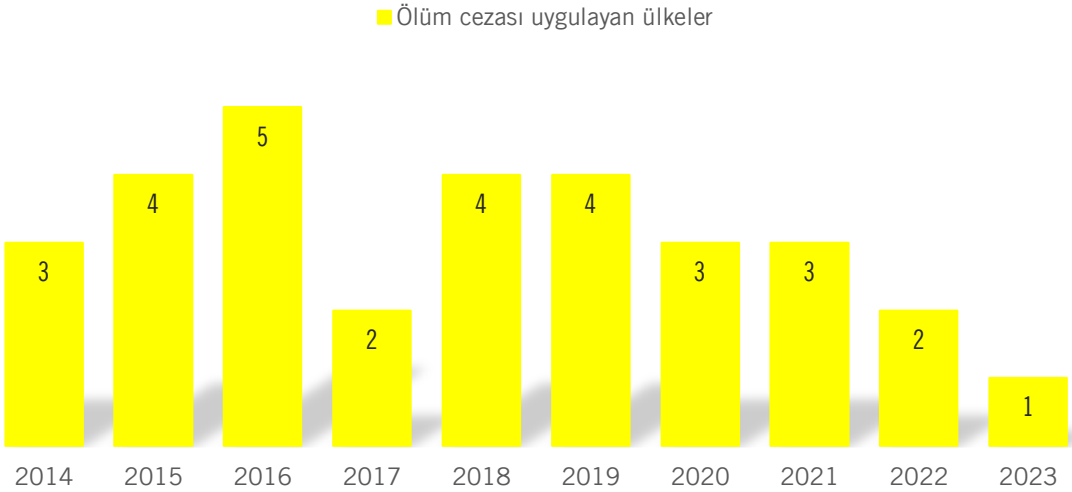
Kenya'da, Ağustos ile Eylül ayları arasında ölüm cezasının kaldırılması yönünde dört yasa tasarısı parlamentoya sunuldu. İlk tasarı, kamu güvenliğinin korunmasına karşı suçlarda ölüm cezasını kaldırmayı öngören Kamu Güvenliğini Koruma (Değişiklik) Yasa Tasarısı Ağustos ayında sunuldu. İkinci tasarı, Adli Yardım Yasası'ndan (2016 tarihli, 6 Sayılı) ölüm cezasına yapılan atıfları kaldırmayı öngören 2023 tarihli Adli Yardım (Değişiklik) Yasa Tasarısı Eylül ayında sunuldu. Üçüncü tasarı, Kenya Yasaları 90. Bölümde yer alan Cezaevleri Yasası'nda değişiklik öngören ve ölüm cezasıyla infaz yöntemini kaldırmayı amaçlayan 2023 tarihli Cezaevleri (Değişiklik) Yasa Tasarısı Eylül ayında sunuldu. Dördüncü tasarı, Kenya Yasaları 63. Bölümde yer alan Ceza Kanunu'ndan ölüm cezasını kaldırmayı öngören 2023 tarihli Ceza Kanunu (Değişiklik) Yasa Tasarısı da yine Eylül ayında sunuldu. Kenya'da bilinen son infaz 1987 yılında uygulanmıştı.

Zimbabve'de ölüm cezasını kaldıran bir yasa tasarısı Aralık ayında resmi gazetede yayımlandı.⁹³ Tasarı, mahkemelerin ölüm cezası vermesini yasaklamayı, ölüm cezasının temyiz duruşmalarında bu cezayı uygun bir başka ceza ile değiştirmek konusunda Yüksek Mahkeme'nin elini güçlendirmeyi, tüm kişileri daha önce verilen bir ölüm cezasını uygulamaktan men etmeyi ve halihazırdaki mevzuattan ölüm cezası hükümlerini kaldırmayı amaçlıyor. Zimbabve'de bilinen son infaz 2005 yılında uygulanmıştı.

Liberya'da ölüm cezasının kaldırılmasını öngören yasa tasarısı yıl sonunda hâlâ Temsilciler Meclisi'nde onay bekliyordu. Tasarı 2022'de Senato'dan oybirliğiyle geçmişti. Liberya'da bilinen son infaz 2000 yılında uygulanmıştı.

2023'te bölgedeki çeşitli ülkelerde en az 1.026 cezada hafifletme ve en az 83 af kararı verildi, en az 5 beraat kararı kaydedildi. Gambiya (1), Kenya (606), Nijer (8), Nijerya (20), Somali (1) ve Zambiya'da (390) cezada hafifletme kararları verildi. Yetkililer Gambiya (9), Mali (3), Nijerya (35) ve Güney Sudan'da (36) af çıkardı. Kenya'da daha önce ölüm cezasına mahkum edilmiş olan beş kişi mahkemelerce beraat ettirildi.

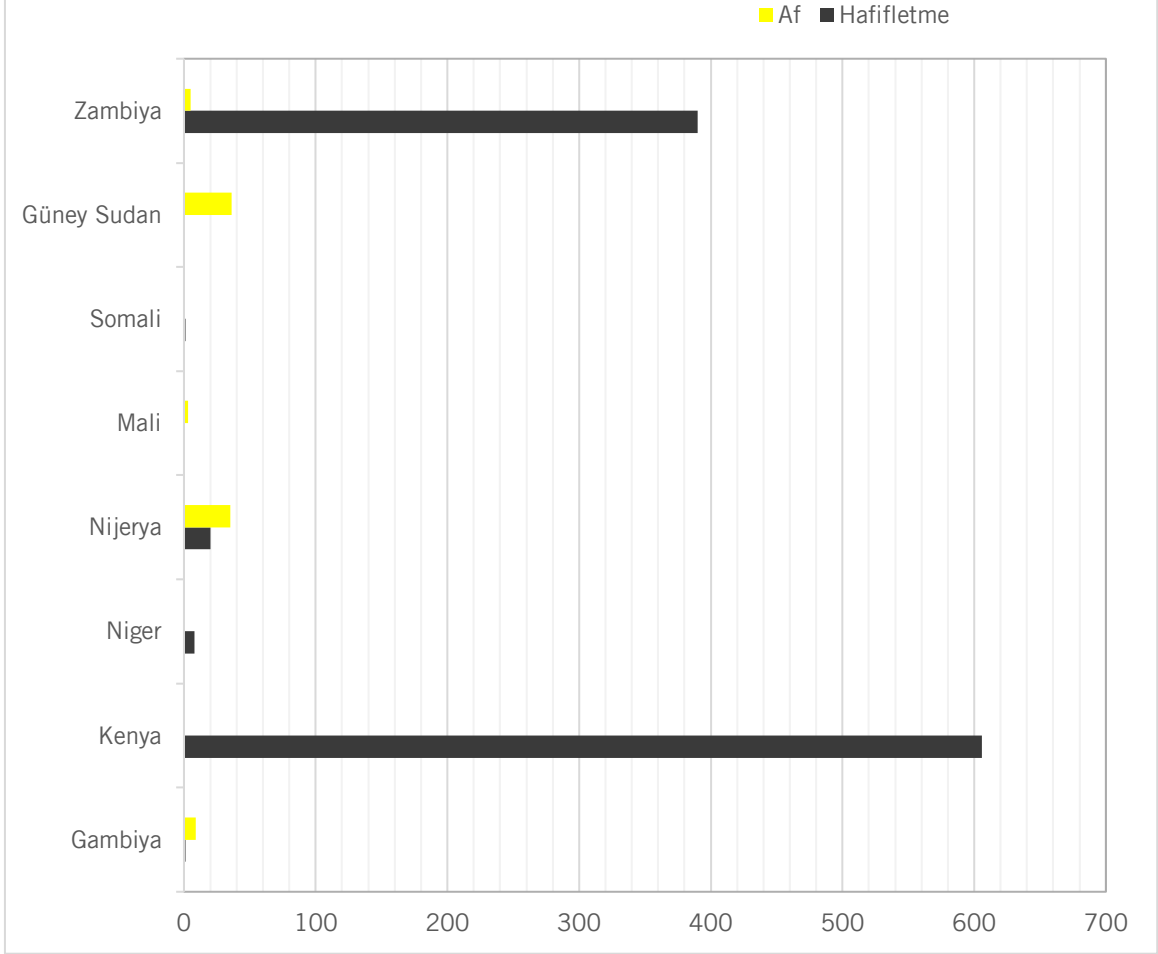
ŞEKİL 8: SAHRA ALTI AFRİKA'DA ÖLÜM CEZASI UYGULADIĞI BİLİLEN ÜLKELERİN SAYISI 2014-2023

⁹² Gana'da yasa tasarılarının onaylanması, ölüm cezasının kaldırılması yönünde çok önemli birer adım olacaktır. Ancak Gana'nın tüm suçlarda ölüm cezasını kaldıran bir ülke olması için, bu tasarıların yasalara ek olarak, 1992 tarihli Gana Anayasası Madde 3(3) vatana ihanet suçu için ölüm cezası öngördüğünden, ölüm cezasının Anayasa'dan da kaldırılması gerekecektir.

⁹³ "Ölüm cezasını kaldıran yasa tasarısı resmi gazetede yayımlandı", *The Herald*, 15 Aralık 2023, <https://www.herald.co.zw/bill-to-abolish-death-penalty-gazetted/>

ŞEKİL 9: 2023'TE SAHRA ALTI AFRIKA'DA ÖLÜM CEZALARI HAKKINDA VERİLEN HAFİFLETME VE AF KARARLARI

EK I: 2023'TE KAYDEDİLEN İNFAZLAR VE ÖLÜM CEZALARI

Bu rapor yalnızca ölüm cezasının yargısal kullanımını kapsamakta ve yargısız infaz sayılarını içermemektedir. Uluslararası Af Örgütü, bazı ülkeler için gerçek sayılar önemli ölçüde daha yüksek olduğu halde, yalnızca makul olarak teyit edebildiği sayıları açıklıyor. Bazı devletler ölüm cezası işlemlerini kasıtlı olarak gizliyor; bazı devletler ise ölüm cezaları ve infaz sayılarına ilişkin verileri tutmuyor veya paylaşmıyor.

Bir ülkenin adının yanında bir sayıdan sonra "+" işaretinin yer aldığı durumlarda, örneğin Irak (16+) gibi ülkelerde, bu, Uluslararası Af Örgütü'nün Irak'ta 16 infazı veya ölüm cezasını doğruladığı ancak gerçek sayının 16'dan fazla olduğuna inandığı anlamına gelmektedir. Bir ülkenin adından sonra sayı olmadan "+" görüldüğü durumlarda ise, örneğin, Vietnam'da (+), bu, Uluslararası Af Örgütü'nün ilgili ülkede birden fazla infaz veya ölüm cezası olduğunu doğruladığı, ancak güvenilir bir asgari sayı sağlamak için yeterli bilgiye sahip olmadığı anlamına gelir. Çin dahil küresel ve bölgesel toplamlar hesaplanırken "+" iki olarak sayılmıştır.

2023 YILINDA KAYDEDİLEN İNFAZLAR

Çin +	Yemen 15+	Kuzey Kore +
İran 853+	Mısır 8	Filistin (Devleti) +
Suudi Arabistan 172	Bangladeş 5	Suriye +
Somali 38+	Kuveyt 5	Vietnam +
ABD 24	Singapur 5	
Irak 16+	Afganistan +	

2023 YILINDA KAYDEDİLEN ÖLÜM CEZALARI

Çin Binlerce	Libya 29+	Suudi Arabistan 3+
Mısır 590	Filistin (Devleti) 27+	Tanzanya 3+
Bangladeş 248+	ABD 25	Tunus 3+
Nijerya 246+	Myanmar 19+	Tayvan 3
Irak 138+	Mali 13+	Trinidad ve Tobago 3
Kenya 131	Lübnan 11+	Zimbabve 3
Tayland 123	Gana 10	Fas 2+
Vietnam 122+	Kuveyt 9+	Botsvana 2
Hindistan 120	Nijer 8+	Kamerun 1+
Endonezya 114+	Katar 8	Belarus 1
Pakistan 102+	Guyana 7	Japonya 1
Yemen 81+	Singapur 6+	Maldivler 1
Sri Lanka 40+	Moritanya 5+	Güney Kore 1
Cezayir 38+	Gambiya 5	Afganistan +
Malezya 38+	Laos 4+	İran +
Kongo Demokratik Cumhuriyeti 33+	Birleşik Arap Emirlikleri 4+	Kuzey Kore +
Somali 31+	Etiyopya 3+	Suriye +
	Ürdün 3+	

EK II: 31 ARALIK 2023 İTİBARIYLA ÖLÜM CEZASI UYGULAYAN VE UYGULAMAYAN ÜLKELER

Dünyadaki ülkelerin dörtte üçüne yakın bir kısmı ölüm cezasını yasalarda veya uygulamada kaldırmıştır. 31 Aralık 2023 tarihi itibarıyla sayılar aşağıdaki gibidir:

Tüm suçlar için ölüm cezasını kaldıran ülkeler: 112

Yalnızca adi suçlar için ölüm cezasını kaldıran ülkeler: 9

Uygulamada ölüm cezasını kaldıran ülkeler: 23

Yasada veya uygulamada ölüm cezasını tamamen kaldıran ülkeler: 144

Uygulamaya devam eden ülkeler: 55

Aşağıda, tüm suçlar için ölüm cezasını kaldıran ülkeler, yalnızca adi suçlar için ölüm cezasını kaldıran ülkeler, uygulamada ölüm cezasını kaldıran ülkeler ve ölüm cezası uygulamaya devam eden ülkeler olmak üzere dört kategorideki ülkelerin listesini görebilirsiniz:

1. TÜM SUÇLAR İÇİN ÖLÜM CEZASINI KALDIRAN ÜLKELER

Yasaları hiçbir suç için ölüm cezası öngörmeyen ülkeler:

Arnavutluk, Andorra, Angola, Arjantin, Ermenistan, Avustralya, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Benin, Butan, Bolivya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Burundi, Cabo Verde, Kamboçya, Kanada, Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kolombiya, Kongo, Cook Adaları, Kosta Rika, Fildişi Sahili, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek

Cumhuriyeti, Danimarka, Cibuti, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Estonya, Fiji, Finlandiya, Fransa, Gabon, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, Gine, Gine-Bissau, Haiti, Honduras, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Kazakistan, Kiribati, Kosova, Kırgızistan, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Madagaskar, Malta, Marshall Adaları, Mauritius, Meksika, Mikronezya, Moldova, Monako, Moğolistan, Karadağ, Mozambik, Namibya, Nauru, Nepal, Hollanda, Yeni Zelanda, Nikaragua, Niue, Kuzey Makedonya, Norveç, Palau, Panama, Papua Yeni Gine, Paraguay, Filipinler, Polonya, Portekiz, Romanya, Ruanda, Samoa, San Marino, Sao Tome ve Principe, Senegal, Sırbistan, Seyşeller, Sierra Leone, Slovakya, Slovenya, Solomon Adaları, Güney Afrika, İspanya, Surinam, İsveç, İsviçre, Doğu Timor, Togo, Türkiye, Türkmenistan, Tuvalu, Ukrayna, Birleşik Krallık, Uruguay, Özbekistan, Vanuatu, Vatikan, Venezuela.

2. SADECE ADİ SUÇLAR İÇİN ÖLÜM CEZASINI KALDIRAN ÜLKELER

Yasaları, askeri hukuk kapsamındaki suçlar veya istisnai durumlarda işlenen suçlar gibi istisnai durumlar için ölüm cezası öngören ülkeler: ⁹⁴

Brezilya, Burkina Faso, Şili, El Salvador, Ekvator Ginesi, Guatemala, İsrail, Peru, Zambiya.

3. UYGULAMADA ÖLÜM CEZASINI KALDIRAN ÜLKELER

Cinayet gibi adi suçlar için ölüm cezasını koruyan, ancak son 10 yıl veya daha uzun süredir kimseyi infaz etmemiş olmaları nedeniyle uygulamada ölüm cezası karşıtı olarak kabul edilebilecek ve infaz etmeme politikasına veya bu yönde yerleşik uygulamalara sahip olduğu düşünülen ülkeler:

Cezayir, Brunei Sultanlığı, Kamerun, Eritre, Esvatini, Gana, Grenada, Kenya, Laos, Liberya, Malavi, Maldivler, Mali, Moritanya, Fas/Batı Sahra, Nijer, Rusya, ⁹⁵ Güney Kore, Sri Lanka, Tacikistan, Tanzanya, Tonga, Tunus.

4. ÖLÜM CEZASI UYGULAMAYA DEVAM EDEN ÜLKELER

Adi suçlar için ölüm cezası uygulayan ülkeler:

Afganistan, Antigua ve Barbuda, Bahamalar, Bahreyn, Bangladeş, Barbados, Belarus, Belize, Botswana, Çin, Komor Adaları, Küba, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Dominika, Mısır, Etiyopya, Gambia, Guyana, Hindistan, Endonezya, İran, Irak, Jamaika, Japonya, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Lesotho, Libya, Malezya, Myanmar, Nijerya, Kuzey Kore, Umman, Pakistan, Filistin (Devleti), Katar, Saint Kitts ve Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent ve Grenadinler, Suudi Arabistan, Singapur, Somali, Güney Sudan, Sudan, Suriye, Tayvan, Tayland, Trinidad ve Tobago, Uganda, Birleşik Arap Emirlikleri, Amerika Birleşik Devletleri, Vietnam, Yemen, Zimbabve.

⁹⁴ Bu ülkelerde 10 yılı aşkın süredir infaz kaydedilmedi.

⁹⁵ Rusya, Ağustos 1996'da infazlara erteleme getirdi. Ancak, Çeçen Cumhuriyeti'nde 1996 ile 1999 yılları arasında infazlar gerçekleştirildi.

EK III: 31 ARALIK 2023 TARİHİ İTİBARIYLA ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERİN ONAYLANMASI

Milletler topluluğu, ölüm cezasının kaldırılmasını öngören dört uluslararası sözleşme kabul etmiştir. Bunlardan biri tüm dünyayı kapsar; diğer üçü ise bölgeseldir.

Aşağıda, 31 Aralık 2023 tarihi itibarıyla, dört sözleşmenin kısa tanımları, sözleşmelere taraf devletlerin listesi ve sözleşmeleri imzalayan ancak onaylamayan ülkelerin listeleri yer almaktadır. Devletler, uluslararası sözleşmelere katılarak veya onaylayarak taraf olabilirler. İmza, daha sonraki bir tarihte sözleşmeye katılarak taraf olma niyetini gösterir. Devletler, uluslararası hukuka göre taraf oldukları sözleşmelerin hükümlerine saygı göstermek ve imzaladıkları sözleşmelerin amaç ve hedeflerini bozacak hiçbir adım atmamakla yükümlüdür.

ÖLÜM CEZASININ KALDIRILMASINI HEDEFLEYEN ULUSLARARASI MEDENİ VE SİYASAL HAKLAR SÖZLEŞMESİ'NİN İKİNCİ İHTİYARİ PROTOKOLÜ

BM Genel Kurulu tarafından 1989 yılında kabul edilen ve ölüm cezasının kaldırılmasını hedefleyen Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin İkinci İhtiyari Protokolü dünya çapında geçerlidir. Ölüm cezasının tamamen kaldırılmasını öngörür; ancak taraf devletlerin Protokolü onaylarken veya Protokole katılırken bu yönde bir çekince koymaları halinde, savaş durumunda ölüm cezasını sürdürmelerine izin verir. Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'ne taraf olan herhangi bir devlet Protokol'e taraf olabilir.

Taraf Devletler: Arnavutluk, Andorra, Angola, Arjantin, Ermenistan, Avustralya, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Benin, Bolivya, Bosna-Hersek, Brezilya, Bulgaristan, Cabo Verde, Kanada, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Cibuti, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Estonya, Finlandiya, Fransa, Gabon, Gambiya, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, Gine-Bissau, Honduras, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Liberya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Madagaskar, Malta, Meksika, Moldova, Monako, Moğolistan, Karadağ, Mozambik, Namibya, Nepal, Hollanda, Yeni Zelanda, Nikaragua, Kuzey Makedonya, Norveç, Filistin (Devleti), Panama, Paraguay, Filipinler, Polonya, Portekiz, Romanya, Ruanda, San Marino, Sao Tome ve Principe, Sırbistan, Seyşeller, Slovakya, Slovenya, Güney Afrika, İspanya, İsveç, İsviçre, Doğu Timor, Togo, Türkiye, Türkmenistan, Ukrayna, Birleşik Krallık, Uruguay, Özbekistan, Venezuela (Toplam: 90).

AMERİKAN İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN ÖLÜM CEZASININ KALDIRILMASINA İLİŞKİN PROTOKOLÜ

Amerikan Devletleri Örgütü Genel Kurulu tarafından 1990 yılında kabul edilen Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Ölüm Cezasının Kaldırılmasına İlişkin Protokolü, ölüm cezasının tamamen kaldırılmasını öngörmekle birlikte, taraf devletlerin Protokolü onaylarken veya Protokole katılırken bu yönde bir çekince koymaları halinde, ölüm cezasını savaş durumunda muhafaza etmelerine izin vermektedir. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf olan herhangi bir devlet Protokol'e taraf olabilir.

Taraf Devletler: Arjantin, Brezilya, Şili, Kosta Rika, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Honduras, Meksika, Nikaragua, Panama, Paraguay, Uruguay, Venezuela (Toplam: 13).

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN ÖLÜM CEZASININ KALDIRILMASINA İLİŞKİN 6 NUMARALI PROTOKOLÜ ⁹⁶

(Avrupa) İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) 1983 yılında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen ölüm cezasının kaldırılmasına ilişkin 6 No'lu Protokolü, barış durumunda ölüm cezasının kaldırılmasını öngörmektedir. Taraf devletler, "savaş

⁹⁶ Rusya, 16 Eylül 2022'de sözleşmenin tarafı olmaktan çıktı.

veya olası bir savaş tehdidi durumunda” işlenen suçlar için ölüm cezasını muhafaza edebilir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf olan herhangi bir devlet Protokol'e taraf olabilir.

Taraf Devletler: Arnavutluk, Andora, Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Moldova, Monako, Karadağ, Hollanda, Kuzey Makedonya, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, San Marino, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Birleşik Krallık, Ukrayna (Toplam: 46).

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN ÖLÜM CEZASININ HER DURUMDA KALDIRILMASINA İLİŞKİN 13 NUMARALI PROTOKOLÜ

Avrupa Konseyi tarafından 2002 yılında kabul edilen, (Avrupa) İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) ölüm cezasının her koşulda kaldırılmasına ilişkin 13 No'lu Protokolü, savaş veya olası savaş tehdidi durumu dahil olmak üzere her koşulda ölüm cezasının kaldırılmasını öngörmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf olan herhangi bir devlet Protokol'e taraf olabilir.

Taraf Devletler: Arnavutluk, Andora, Ermenistan, Avusturya, Belçika, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Moldova, Monako, Karadağ, Hollanda, Kuzey Makedonya, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, San Marino, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Birleşik Krallık, Ukrayna (Toplam: 45).

İmzalamış ancak onaylamamış devletler: Azerbaycan (Toplam: 1).

EK IV: 13 EKİM 2023'TE ÇIKARILAN 54/35 SAYILI İNSAN HAKLARI KONSEYİ KARARININ OYLAMA SONUÇLARI

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi (BMİHK) 13 Ekim 2023'te 54. oturumunu tamamladı. A/HRC/RES/54/35 Kararı, 49. oturum sırasında kaydedilen oylamayla sözlü olarak revize edildiği haliyle, aşağıdaki oylama sonuçlarıyla kabul edildi. ⁹⁷

Lehte oylar – Arjantin, Belçika, Benin, Boliviya (Çokuluslu Devleti), Şili, Kosta Rika, Fildişi Sahili, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Fransa, Gabon, Gürcistan, Almanya, Honduras, Kazakistan, Kırgızistan, Litvanya, Lüksemburg, Malezya, Meksika, Karadağ, Nepal, Paraguay, Romanya, Güney Afrika, Ukrayna, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı ve Özbekistan (Toplam: 28).

Karşı oylar – Bangladeş, Kamerun, Çin, Hindistan, Maldivler, Pakistan, Katar, Somali, Sudan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Amerika Birleşik Devletleri (Toplam: 11).

Oylamaya katılmayanlar – Cezayir, Eritre, Gambiya, Malavi, Fas, Senegal ve Vietnam (Toplam: 7).

⁹⁷ İnsan Hakları Konseyi, Ölüm cezası sorunu, BM Belge No: A/HRC/54/35, 13 Ekim 2023, https://documents.un.org/symbol-explorer?s=A/HRC/RES/54/35&i=A/HRC/RES/54/35_6088644

**ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ
KÜRESEL BİR İNSAN
HAKLARI HAREKETİDİR.
BİR KİŞİ ADALETSİZLİĞE
UĞRADIĞINDA BU HEPİMİZİ
İLGİLENDİRİR.**

BİZE ULAŞIN

✉ posta@amnesty.org.tr

☎ +44 (0)20 7413 5500

BİZİ TAKİP EDİN

f [uluslarasiaforgututurkiye](https://www.facebook.com/uluslarasiaforgututurkiye)

t [@aforgutu](https://twitter.com/aforgutu)

ÖLÜM CEZALARI

VE İNFAZLAR

2023

Uluslararası Af Örgütü'nün dünya genelinde ölüm cezası kullanımına ilişkin gözlemi, 2023'te bilinen 1.153 kişinin infaz edildiğini ortaya koydu. Bu sayı 2022'de 883'tü ve %31'lik bir artışa karşılık geliyordu. Öte yandan, infaz uygulayan ülke sayısı 2022'de 20'den 2023'te 16'ya olmak üzere önemli bir gerileme kaydetti.

Bilinen infazlardaki küresel artış, infazların 2022'de 576'dan 2023'te 853'e %48 oranında arttığı İran'da kaydedilen sayılardaki belirgin artıştan kaynaklandı. İran'da kaydedilen infaz sayısı, küresel çapta bilinen infazların yaklaşık 74'ünü oluşturdu. Dikkate değer bir husus olarak, Suudi Arabistan'da kayıtlara geçen infazlar 2022'de 196'dan 2023'te 172'ye %12'den fazla azaldı.

2022'ye kıyasla İran, Somali, Yemen ve ABD'de belirgin artışlar kaydedilirken Mısır, Suudi Arabistan ve Singapur'da düşüşler kaydedildi. Diğer devletlerin yanı sıra Çin, Kuzey Kore ve Vietnam'da gizlilik ve kısıtlayıcı uygulamalar, ölüm cezasının kullanımına ilişkin doğru değerlendirmelere engel olmaya devam etti.

Uluslararası insan hakları hukuku "en ciddi suçlar" (kasten öldürme içeren suçlar) eşiğini karşılamayan suçlar için ölüm cezasının kullanılmasını yasaklarken, en az beş ülke – Çin, İran, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Singapur – uyuşturucuyla ilgili suçlarda infaz uyguladı. Uyuşturucuyla ilgili suçlarda 508 infaz kaydedildi; bu sayı, 2022'de kaydedilen sayıya göre %56'nın üzerinde bir artış anlamına geliyordu. İran'da bu türde infazlar, ülkede bilinen tüm infazların %56'sını (481 kişi) oluşturdu.

Bütün bunlara rağmen, tüm dünyada ölüm cezasının kaldırılması konusunda kayda değer bir ilerleme kaydedildi. Pakistan'da uyuşturucuyla ilgili suçlarda ölüm cezası, Malezya'da ise zorunlu ölüm cezası kaldırıldı. Sahra Altı Afrika'da dört ülkenin – Gana, Kenya, Liberya ve Zimbabve – yasama meclisleri ölüm cezasını kaldırmak yönünde olumlu adımlar attı.

Uluslararası Af Örgütü, istisnasız her durumda ölüm cezasına karşı çıkmaktadır.

İndeks: ACT 50/7952/2024

Mayıs 2024

Orijinal dili: İngilizce

[amnesty.org](https://www.amnesty.org)

ULUSLARARASI
AF ÖRGÜTÜ

